

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

ЛУЦІВ Володимир Романович

Оптимізація митних формальностей у контексті
асоційованого членства України в
Європейському Союзі / Optimization of Customs
Formalities in the Context of Associate Membership
of Ukraine in the European Union

спеціальність 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-21
В. Р. Луців

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, В. В. Сідляр

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ А. І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ АСОЦІЙОВАНОГО ЧЛЕНСТВА В ЄС.....	7
1.1. Сутність та правові засади митних формальностей.....	7
1.2. Основні параметри оптимізації митних формальностей у ЄС.....	11
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИЗМ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Аналіз формальностей митного оформлення і декларування товарів.....	21
2.2. Моніторинг роботи Державної митної служби України з позиції ефективності митних формальностей	30
Висновки до розділу 2.....	39
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ АСОЦІЙОВАНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄС.....	42
Висновки до розділу 3.....	48
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті асоційованого членства України в Європейському Союзі виникає необхідність оптимізації митних формальностей з метою забезпечення ефективного та швидкого перетину товарів через митний кордон. Оптимізація митних формальностей включає спрощення та автоматизацію процедур, зниження бюрократичних перешкод та створення сприятливих умов для підприємництва шляхом скорочення часу, необхідного для здійснення митного контролю. Забезпечення оптимізації митних формальностей сприятиме зростанню зовнішньої торгівлі України з країнами-членами Європейського Союзу шляхом збільшення обсягів експорту та імпорту товарів. Ефективна оптимізація митних формальностей також сприятиме зниженню корупційних ризиків та недопущенню неправомірної діяльності під час митного контролю, що сприятиме покращенню бізнес-клімату в Україні. Впровадження оптимізованих митних формальностей є важливим кроком для адаптації України до стандартів та норм Європейського Союзу, що сприятиме глибокій інтеграції країни в європейський економічний простір та розвитку торговельних відносин.

Важливим напрямом наукових пошуків у цій сфері є дослідження сучасних підходів до удосконалення митних формальностей в умовах євроінтеграційного розвитку. Зазначимо, що увага багатьох українських науковців присвячена даній проблематиці у різних аспектах. Проблеми розвитку митної справи України в контексті євроінтеграційних процесів знаходяться в полі зору багатьох дослідників і знайшли свій відбиток у працях: Брендак А. [4], Десятнюк О. та Харкавого М. [9], Комарова О. [17], Корнійчука Н. [20], Красівського О. та Товт В. [21], Саварця А. [44] тощо. Досвід низки країн щодо удосконалення процедур митного контролю й митного оформлення, а також запровадження технічних засобів відображено в працях науковців: Молдавана Е. [27], Пруса Л., Несторишена І., Бодрова С. [40], Петрової І. [33], Разумової О. [41].

Визнаючи високий науковий рівень та практичне значення зазначених досліджень, можна відзначити, що сучасні наукові розробки у сфері оптимізації митних формальностей в контексті інтеграції до ЄС, залишаються недостатньо розвиненими. Зокрема, постає необхідність подальших наукових пошуків напрямів оптимізації та вдосконалення митних формальностей в умовах сучасних викликів і загроз, що зумовило вибір теми магістерського дослідження.

Мета та завдання роботи. Метою цього наукового дослідження є розробка та визначення напрямів оптимізації митних формальностей, спрямованих на спрощення та покращення процедур, пов'язаних із переміщенням товарів через митний кордон, та впровадження європейських стандартів у митній сфері України в контексті асоційованого членства України в Європейському Союзі.

Згідно з поставленою метою у роботі передбачено вирішити наступні теоретичні та прикладні завдання:

- дослідити сутність та правові засади митних формальностей;
- розглянути основні параметри оптимізації митних формальностей у Європейському Союзі;
- проаналізувати формальності митного оформлення і декларування товарів;
- здійснити моніторинг роботи Державної митної служби України з позиції ефективності митних формальностей;
- визначити напрями оптимізації митних формальностей в контексті асоційованого членства України в ЄС.

Об'єктом дослідження є митні формальності в Україні, які включають в себе процедури, правила та вимоги, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон.

Предметом дослідження є процес оптимізації митних формальностей в контексті асоційованого членства України в Європейському Союзі.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої у магістерській роботі мети були застосовані різні методи наукового пізнання, зокрема: аналізу та синтезу, діалектичний, наукової абстракції, індукції та дедукції, спостереження, опису, порівняння, логічного узагальнення та екстраполяції, графічний тощо.

Інформаційною базою дослідження є національне законодавство та законодавство ЄС у сфері митної справи, праці вітчизняних і закордонних науковців з митної тематики, статистичні та звітні дані Європейської комісії, Державної митної служби України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Рахункової палати України, звіти та аналітичні матеріали національних та міжнародних організацій та агенцій тощо.

Наукова новизна полягає у подальшому розвитку теоретичних та розробці практичних рекомендацій з напрямів оптимізації митних формальностей відповідно до сучасних викликів та вимог асоційованого членства України в ЄС.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні стратегічних ініціатив, пов'язаних з удосконаленням та оптимізацією митних формальностей в умовах асоційованого членства України в ЄС з урахуванням сучасних викликів та тенденцій.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові результати дослідження висвітлені в наступних публікаціях автора:

1. Сідляр В., Луців В. Необхідність оптимізації митних формальностей у контексті асоційованого членства України в ЄС. *Актуальні питання фінансової теорії та практики*: збірн. матер. десятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених (м. Тернопіль. 26 квітня 2023 р.). Ч. 2. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

2. Луців В. Напрями оптимізації митних формальностей у контексті асоційованого членства України в ЄС. *Фінансове забезпечення сталого розвитку*: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

Структура та обсяг роботи. Відповідно до мети, завдань і логіки дослідження визначено її структуру, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 63 сторінки. У роботі наведено 6 рисунків і 11 таблиць. Список використаних джерел містить 67 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ

1.1. Сутність та правові засади поняття митних формальностей

Глобалізація економіки та зростаюча взаємодія між країнами на міжнародному рівні актуалізують важливість вивчення та оптимізації митних аспектів зовнішньоекономічної діяльності. Сьогодні для України дослідження теоретичного базису митних формальностей знаходиться у площині уніфікації національної правової системи з вимогами ЄС у митній сфері, що є стратегічно важливим, враховуючи її вплив на ефективність міжнародного співробітництва.

Поняття «митні формальності» є одним із системоутворювальних у митній справі. В українському митному законодавстві його поява зумовлена процесом адаптації та гармонізації національного законодавства до загальноєвропейських норм та стандартів.

Відповідно до Митного кодексу України «митні формальності – сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами, а також автоматизованою системою митного оформлення з метою дотримання вимог законодавства України з питань митної справи» [25]. У Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур поняття «митні формальності» визначені ідентично, а саме: «... сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами й митною службою з метою дотримання вимог митного законодавства» [39].

Важливим аспектом дослідження митних формальностей є аналіз міжнародного законодавства, зокрема згаданої вище Конвенції. Так звана Кіотська конвенція є універсальним правовим актом у сфері митної справи та визначає стандарти для національного митного законодавства країн, які до неї приєдналися. Нормами Кіотської конвенції регламентуються практично всі

митні аспекти, зокрема митні процедури, митний контроль та запобігання митним правопорушенням, сплата митних платежів тощо.

Аналіз Загального додатку Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур підтверджує, що митні формальності включають в себе дії, спрямовані не лише на митне оформлення, але й на здійснення митного контролю та сплату митних платежів [39].

Ю.Д. Кунєв у своєму дослідженні, вказуючи на недосконалість визначення поняття «митні формальності», зазначає, що «У додатках до Кіотської конвенції, наприклад, під загальним найменуванням «митні формальності» позначено об'єкти, незіставні між собою за відмітними характеристиками:

- матеріальні об'єкти та їх властивості (декларація, свідоцтва, документи, форма та зміст, фізичні характеристики);
- процеси (ввезення, видача, операції, заходи, перевірка, ідентифікація, контроль, добір, узяття);
- правоспроможність особи (права, обов'язки, відповідальність певних осіб, уповноваження);
- просторово-часові ознаки дій або подій (час, місце) тощо» [22].

Однак, варто зазначити, що у міжнародних актах поняття митних формальностей має уніфікований характер і вказує на сукупність дій посадових осіб митних органів та інших учасників митних відносин, спрямованих на реалізацію митних процедур, таких як митний контроль, митне оформлення, сплата мита, податків тощо. Митні формальності здійснюються з метою виконання вимог митного законодавства.

Так, у глосарії міжнародних митних термінів, який опублікувала Всесвітня митна організація, термін «митні формальності» визначається як усі операції, що здійснюються відповідними особами та митною службою з метою виконання вимог митного законодавства. В примітці до цього визначення також вказується, що, крім митних формальностей, які пов'язані з різними митними процедурами, вони можуть охоплювати формальності, що стосуються

фітосанітарних, ветеринарних, імміграційних, валютних норм і норм, що стосуються ліцензування [56].

У контексті нашого дослідження необхідно звернути увагу на практику митно-правового регулювання в Європейському Союзі. Митне законодавство ЄС базується на Митному кодексі Співтовариства (Модернізованому митному кодексі), який містить загальні правила та процедури щодо впровадження тарифів та інших заходів спільної політики ЄС у сфері торгівлі товарами між країнами-членами та країнами або територіями за межами митної території Співтовариства [62]. Відповідно до п. 8 ст. 4 Митного кодексу ЄС, митні формальності визначаються як всі заходи, які здійснюють зацікавлені особи та митні органи з метою виконання вимог митного законодавства. Крім того, у п. 2 ст. 106 Митного кодексу ЄС зазначено, що митний орган, до якого подано митну декларацію або якому надано до неї доступ, здійснює увесь комплекс митних формальностей для перевірки цієї декларації, стягнення суми імпортного або експортного мита та для митного оформлення товарів [62].

З наведеного вище зрозуміло, що в МК України сутність поняття митних формальностей відповідає міжнародному митному законодавству, зокрема й положенням Митного кодексу ЄС. Водночас, варто зауважити, що в Митному кодексі України є також поняття «митні процедури», які визначено як «...зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання» [25]. Отже, термін «митні процедури» охоплює не лише митні формальності, але й визначений офіційно порядок їх реалізації. Тому поняття «митні формальності» є вужчим за поняття «митні процедури».

Я.Б. Назарова зазначає, що митні процедури є індивідуалізованими наборами митних формальностей, які можна згрупувати у відносно незалежні, блоки, а саме: митне оформлення, митний контроль та справляння митних платежів [29].

Водночас розділом 6 Митного кодексу України регламентуються митні формальності на транспорті, залежно від його виду. При чому, положеннями

даного розділу (п. 1 ст. 180) митні формальності на транспорті зводяться до митного контролю та митного оформлення. Крім того, у п. 2 ст. 180 МКУ визначено, що митні формальності, які проводяться при митному контролі та митному оформленні транспортних засобів комерційного призначення, якими перевозяться пасажери чи товари через митний кордон України, характеризуються уніфікованим характером та не залежать від країни реєстрації (власника) транспортного засобу, його місця прибуття чи призначення, за винятком ситуацій, які визначені міжнародними договорами України, укладеними відповідно до законодавства та відповідних міжнародних актів, що стосуються застосування санкцій та торговельних обмежень з певними країнами [25].

З метою реалізації положень Митного кодексу України було розроблено та впроваджено «Класифікатор митних формальностей, що можуть бути визначені за результатами застосування системи управління ризиками» та інші відомчі класифікатори інформації з питань митної справи, що використовуються в процесі оформлення митних декларацій [35].

Узагальнюючи викладене вище, митні формальності можна класифікувати (див. рис. 1.1).

МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ		
1	ЗА ЗАСОБОМ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ	2
митні формальності на повітряному, залізничному, автомобільному, морському і річковому, трубопровідному транспорті та лініях електропередач, а також митні формальності для змішаного перевезення вантажів	митні формальності, які застосовуються при переміщенні ручної поклажі, несупроводжуваного багажу, митні формальності при міжнародних поштових та міжнародних експрес-перевезеннях	3
		ЗА ПРОЦЕСАМИ
		формальності під час митного контролю, митного оформлення, забезпечення справляння митних платежів

Рис. 1.1. Класифікація митних формальностей

Примітка. Складено автором.

Отже, поняття митних формальностей має широке значення і його сутність зводиться до сукупності дій, які виконуються особами, що мають обов'язок їх здійснювати, та митною службою з метою дотримання вимог митного законодавства під час переміщення товарів чи транспортних засобів через митний кордон. Ці дії включають в себе виконання різних формальностей, таких як митне оформлення, сплата митних платежів, декларування товарів, забезпечення відповідності встановленим митним правилам тощо.

Митні формальності можуть також включати процедури, пов'язані з фітосанітарними, ветеринарними, міграційними, валютними та іншими нормами. Узгодженість та правильне виконання цих формальностей має велике значення для забезпечення ефективності та законності переміщення товарів через митний кордон. Тому митні формальності є важливою складовою зовнішньоекономічних відносин, передусім, в частині контролю за рухом товарів та транспортних засобів через митний кордон.

1.2. Основні параметри оптимізації митних формальностей у ЄС

У контексті сучасних викликів та загроз країни Європейського Союзу активно працюють над удосконаленням митної системи. Вони приділяють значну увагу розвитку сучасних форм контролю та впровадженню технологій, спрямованих на підвищення ефективності та, одночасно, спрощення та гармонізацію митних процедур. Це стає ключовим елементом захисту фінансових і зовнішньоекономічних інтересів Європейського Співтовариства. Стратегічний курс України до ЄС передбачає важливі завдання у сфері митного контролю. Для досягнення цілей української інтеграції в ЄС необхідно розвивати єдині принципи застосування митного законодавства та удосконалювати співробітництво в митній сфері, що необхідно для нівелювання негативних впливів та зменшення ймовірних ризиків під час контролю за переміщенням товарів.

Аналіз митної практики Європейського Союзу важливий, оскільки на його основі можливо обрати ефективні напрями оптимізації митних формальностей в Україні та доведення їх до рівня європейських стандартів.

У відповідь на актуальні виклики у сфері міжнародної торгівлі, митні адміністрації країн-членів ЄС розробляють та втілюють стратегічну політику, спрямовану на боротьбу з шахрайством, протидію тероризму та організованим злочинності, а також сприяння веденню справедливої і прозорої міжнародної торгівлі та забезпечення безпеки ланцюга поставок. З цією метою митні адміністрації ЄС діють на основі комплексного підходу, концентруючи зусилля за такими основними напрямками: захист фінансових інтересів; захист від недобросовісної і незаконної торгівлі та надання підтримки законній господарській діяльності; забезпечення охорони та безпеки населення, захист навколишнього середовища у співпраці з іншими органами влади тощо.

Важливим у цьому контексті є досягнення балансу між митним контролем та сприянням законній торгівлі, що передбачає впровадження ефективних механізмів митного контролю, спрямованих на запобігання порушень та недобросовісної конкуренції, при одночасному полегшенні умов для легальних торговельних операцій.

Фундаментальною основою формування сучасного Європейського Союзу був Митний союз ЄС. Єдиний митний простір в Європі формувався поетапно шляхом послідовного зниження митних тарифів для взаємної торгівлі. У 1968 році, введенням єдиного митного тарифу, було досягнуто повної ліквідації внутрішніх митних бар'єрів між країнами-учасницями ЄС. Починаючи з цього моменту і протягом більше двадцяти років, спостерігалось скасування всіх митних процедур між державами Європейського Союзу. Загалом Митний союз ЄС є угодою про створення єдиного економічного простору, в межах якого країни скасовують будь-які митні платежі у торгівлі між собою, однак зобов'язуються використовувати єдиний митний тариф стосовно інших країн.

Країни Європейського Союзу приєдналися до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у 1973 році. Зазначена конвенція є

міжнародно-правовим актом у сфері митної справи, який охоплює практично всі аспекти митних відносин, і виступає орієнтиром при формуванні механізму митного регулювання та уніфікації митного законодавства країн, які дотримуються політики вільної торгівлі. Зокрема, Конвенцією визначені імперативи митного контролю, які слугують основою його здійснення для більшості країн (див. рис. 2.1). Вони спрямовані на оптимізацію та ефективне проведення митного контролю, а також забезпечення дотримання митного законодавства.

Еволюція пріоритетів у проведенні митного контролю викликала необхідність реформування європейського законодавства в галузі митної справи. У травні 2016 року стартував новий Митний кодекс Європейського Союзу, що визначив нові стандарти для митних правил та процедур на заміну існуючим, які практикувались протягом понад двадцяти років. Цим Кодексом передбачено спрощення митних норм та процедур, а також їх модернізація, враховуючи зростання ролі електронних систем обміну інформацією та розвиток відповідного обладнання. Головними цілями розробки та ухвалення даного нормативно-правового акта було полегшення процесу переміщення товарів через митні кордони Європейського Союзу з метою прискорення торговельних потоків, підвищення конкурентоспроможності бізнесу та ефективного захисту економічних інтересів країн-членів ЄС.

Відповідно до положень п. 1 ст. 46 оновленого Митного кодексу ЄС визначено, що «...Митний контроль може, зокрема, включати перевірку товарів, взяття зразків, перевірку даних декларацій та автентичності документів, перевірку рахунків суб'єктів господарювання та інших записів, перевірку транспортних засобів, перевірку багажу та інших товарів, що перевозяться особами, проведення службових запитів та інші подібні дії» [67].

У Митному кодексі ЄС також визначено, що митний контроль, окрім вибіркової перевірки, передусім, повинен базуватися на аналізі ризику з використанням методів електронної обробки даних з метою їх ідентифікації й оцінки та розробки необхідних заходів протидії на основі критеріїв, які

розробляються на національному рівні, на рівні ЄС та міжнародному рівні. Держави-члени ЄС повинні розробити, підтримувати та використовувати загальну систему управління ризиками, засновану на обміні інформацією про ризики та результатах їх аналізу між митними адміністраціями.

ПРАВИЛА МИТНОГО КОНТРОЛЮ

<p>1 Усі товари, в тому числі транспортні засоби, які ввозяться на митну територію чи вивозяться з неї, незалежно від того, чи обкладаються вони митами та податками, підлягають митному контролю.</p> <p>2 Митний контроль обмежується мінімумом, необхідним для забезпечення дотримання митного законодавства.</p> <p>3 При застосуванні митного контролю використовується система управління ризиками.</p> <p>4 Митна служба застосовує метод аналізу ризиків для визначення осіб та товарів, в тому числі транспортних засобів, що підлягають перевірці, та ступеня такої перевірки.</p> <p>5 Для підтримки системи управління ризиками, митна служба приймає стратегію, яка базується на системі засобів оцінки імовірності недотримання законодавства.</p>	<p>6 Система митного контролю містить у собі контроль на основі методів аудиту.</p> <p>7 Митна служба прагне до співробітництва з іншими митними службами та укладення угод про взаємну допомогу з метою вдосконалення митного контролю.</p> <p>8 Митна служба прагне до співробітництва з учасниками зовнішньої торгівлі та укладення меморандумів про взаєморозуміння з метою вдосконалення митного контролю.</p> <p>9 Митна служба, наскільки це максимально можливо, використовує інформаційні технології та засоби електронних комунікацій для вдосконалення митного контролю.</p> <p>10 Митна служба оцінює системи електронних комунікацій учасників зовнішньої торгівлі, якщо такі системи впливають на проведення митних операцій, для забезпечення їхньої відповідності вимогам митної служби.</p>
---	---

Рис. 1.2. Правила митного контролю відповідно до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур

Примітка. Складено автором на основі [39].

Сьогодні провідні країни світу, насамперед, намагаються забезпечити баланс ефективного митного контролю та максимально можливого спрощення

митних процедур та формальностей для полегшення діяльності представників сфери бізнесу. Тому митними адміністраціями країн ЄС ефективно застосовується митний пост-аудит з метою спрощення та прискорення міжнародної торгівлі, що зменшує тривалість проходження митних формальностей та забезпечує належний рівень дотримання митного законодавства. Митний пост-аудит спрямований на: контроль за імпортованими товарами після випуску їх у вільний обіг; контроль за застосуванням митних режимів, передусім тих, які не передбачають сплату митних платежів; попередню перевірку економічних операторів з метою надання права на застосування певних спрощень тощо.

Для забезпечення ефективної системи митного контролю в Європейському Союзі митні органи повинні здійснювати обмін інформацією щодо ризиків та результатів їх аналізу у випадках, коли:

- митний орган оцінює ризики як високі та такі, що вимагають митного контролю, а результати контролю підтверджують, що відбулося подія, яка породжує ризики; або
- результати контролю не підтверджують настання події, яка породжує ризики, але відповідний митний орган вважає, що загроза є високоризиковою у будь-якому іншому регіоні Союзу.

Для встановлення спільних стандартів і критеріїв ризику, контрольних заходів, а також пріоритетних сфер контролю необхідно враховувати: відповідність ризику; невідкладність здійснення контролю; можливий вплив на обсяги торгівлі, на окремих країн-членів та на ресурси контролю.

Спільні критерії та стандарти ризику, що визначаються для ефективної реалізації митного контролю, включають наступні елементи [34]:

(a) Опис ризиків. Передбачає систематичне і структуроване представлення потенційних загроз та можливих негативних подій, які можуть виникнути в процесі зовнішньоекономічної діяльності.

(b) Фактори або індикатори ризику. З урахуванням цього критерію визначаються конкретні параметри чи ознаки, які слід враховувати при відборі

товарів або економічних операторів для проведення митного контролю. Це може включати, наприклад, особливості товарів, історію попередніх транзакцій чи поведінку економічних операторів.

(с) Характер митного контролю. Визначається методика та обсяг заходів митного контролю, які повинні бути застосовані митними органами.

(d) Тривалість здійснення митного контролю. Цей критерій визначає період часу, протягом якого слід проводити митний контроль, і враховується залежно від характеру контролю, а також термінів та обставин конкретної ситуації.

Слід відзначити, що Митним кодексом ЄС визначено пріоритетні сфери митного контролю, як-от: «...окремі митні процедури, види товарів, транспортні маршрути, види транспорту або економічні оператори, що протягом певного періоду більшою мірою підлягають аналізу ризиків і митному контролю» [34].

Сьогодні Європейський Союз проводить митні реформи для підвищення ефективності, забезпечення конкурентоспроможності бізнесу, захисту інтересів країн членів й адаптації до нових геополітичних та економічних викликів, цифрової трансформації, екологічних вимог тощо. Основними пріоритетами ЄС у цьому процесі є боротьба з недобросовісною конкуренцією та підтримка конкурентоспроможності.

У ЄС зазначають, що початок 2020-х років ознаменувався тектонічними змінами в геополітичному ландшафті, які призвели до збоїв у глобальних ланцюгах поставок, що вкотре підкреслило необхідність зменшити стратегічну залежність ЄС. Для успішного розвитку підприємств ЄС та збереження виробничих потужностей в межах Єдиного ринку, особливо в критичних галузях промисловості, важливо забезпечити рівні умови взаємодії з виробниками за межами Європейської Спільноти. Встановлення та дотримання правил сприяє розвитку добросовісної міжнародної конкуренції, а боротьба з недобросовісною конкуренцією та неприпустимими методами виробництва підвищує ефективність та захищає стандарти ЄС, сприяючи взаємовигідному співробітництву [50].

ЄС отримує значні переваги завдяки міжнародній торгівлі та вільному руху товарів в межах Єдиного ринку ЄС, найбільшої у світі інтегрованої зони спільного ринку. У 2021 році обсяг торгівлі ЄС становив 4,3 трлн євро або 14% світової торгівлі [59]. Митниця ЄС виконує важливу роль в забезпеченні безпеки ланцюгів постачання, обробляючи мільйони декларацій (546,8 млн імпорتنих декларацій, 17,7 млн транзитних переміщень і 562,8 млн експортних декларацій у 2022 р. [54]) і збираючи значні податки та митні збори (понад 50 млрд євро і близько 25 млрд євро митних зборів у 2021 р.). 75% зібраних платежів спрямовується на фінансування бюджету ЄС, що становить 8% всіх доходів бюджету ЄС [57].

В ЄС зазначають, що впродовж останніх криз та, незважаючи на поточні обмеження, митні органи успішно й швидко виконували свої завдання. Зокрема, вони зіграли важливу роль у скоординованій і рішучій відповіді ЄС на неспровоковане вторгнення Росії в Україну: від дотримання заборони на експорт – у тому числі товарів подвійного призначення та товарів військового призначення – та контролю за імпортом, до підтримки гуманітарної допомоги шляхом її спрощеного вивезення через зелені коридори. Водночас, завершення перехідного періоду після виходу Великої Британії з ЄС фактично змінило кордони Митного союзу у 2021 році, що було викликом для митної адміністрації, з яким вона успішно впоралася.

Однак ці кризи також підкреслили беззаперечну потребу структурної модернізації митної сфери. Згідно з чинним Регламентом Митного кодексу ЄС [34] затвердження митного законодавства та спільних тарифів є виключною компетенцією ЄС, тоді як держави-члени несуть відповідальність за їх імплементацію, головним чином шляхом здійснення управління ризиками та контролю. За даними Європейської рахункової палати, існують суттєві й значною мірою небажані розбіжності у застосуванні митного законодавства державами-членами, що послаблює Митний союз і шкодить фінансовим інтересам ЄС, оскільки не всі держави-члени однаково дотримуються стандартів ЄС та забезпечують контроль на митних кордонах [63].

Крім того, навантаження на митні органи ЄС збільшується внаслідок постійного зростання обсягу завдань. Протягом останніх років Європейський Союз затвердив значну кількість різноманітних законодавчих актів, які встановлюють стандарти в галузі екології, безпеки, медицини, соціальних питань та цифрових технологій, формуючи середовище функціонування бізнесу в межах Єдиного ринку та за його межами. На сьогодні товари повинні відповідати більш, ніж 370 положенням законодавства ЄС, які підлягають контролю з боку митних органів. Крім того, відсутність центрального нагляду за ланцюгом поставок у ЄС призводить до втрати повної прозорості та контролю за товарами, коли вони надходять на єдиний ринок і коли вони залишають його. Це не лише підриває довіру до галузевої політики ЄС, але й обмежує геополітичну владу Європейського Союзу як суб'єкта на міжнародній арені [50].

Таким чином, виникла об'єктивна необхідність у вдосконаленні роботи митних органів ЄС. Митна реформа, передусім, спрямована на підвищення ефективності співпраці митних органів держав-членів ЄС та співпраці митних органів з представниками бізнесу. Її головні цілі визначаються наступним чином [50]:

1. Зменшення витрат для митних адміністрацій та підприємств шляхом спрощення і модернізації митних процедур.

2. Забезпечення можливості митним органам ЄС ефективніше захищати фінансові та інші інтереси Співтовариства та його держав-членів, а також Єдиного ринку, через впровадження загальноєвропейського управління ризиками та гармонізованого контролю.

Ці дві цілі взаємопов'язані: посилення можливостей контролю стає ефективнішим при спрощенні митних процедур.

Згідно з реформою пропонується створення двох ключових інституцій для реалізації цих цілей: Митного управління ЄС та Центру митних даних ЄС. Митне управління ЄС об'єднає досвід та компетенції, розпоршені по всьому ЄС, з метою керування, координації та підтримки національних митних органів.

Це зміцнить контроль за ланцюгом поставок на рівні ЄС та на національному рівні, забезпечуючи нагляд за переміщенням товарів через зовнішні кордони ЄС. Новий Центр митних даних ЄС стане передумовою для посилення митного контролю та спрощення митних процедур. З часом він об'єднає та замінить існуючу ІТ-інфраструктуру митних органів держав-членів, поліпшуючи взаємодію з іншими інституціями. Таким чином, ЄС та його країни-учасники в результаті реформ щорічно зможуть економити значні кошти на розробці та обслуговуванні митної ІТ-інфраструктури.

Завдяки спрощенню митних процедур трейдери очікують річне зменшення витрат на рівні близько 2,7 млрд євро. Передбачається, що реформи сприятимуть зменшенню обсягів податкових та митних правопорушень, а також активній боротьбі із заниженням вартості товарів, що забезпечить додаткові надходження в бюджет ЄС [50].

Резюмуючи, зазначимо, що у контексті асоційованого членства України в ЄС, будь-які оптимізації у митній сфері повинні здійснюватись відповідно до взятих зобов'язань та з урахуванням митної політики Європейського Союзу та базуючись на основних цілях митних реформ в ЄС.

Висновки до розділу 1

Сутність поняття «митні формальності» визначено у міжнародних митних правових актах (Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур), в національному митному законодавстві (Митному кодексі України), а також у нормах митного права ЄС (Митному кодексі ЄС). Трактуючи цього поняття має уніфікований характер й зводиться до сукупності дій, які здійснюють відповідні особи та митні органи з метою виконання вимог митного законодавства. Серед цих дій можна виокремити такі, як митне оформлення, сплата митних платежів, декларування товарів, дотримання встановлених митних правил тощо. Митні формальності можуть також включати процедури, пов'язані з фітосанітарними, ветеринарними, міграційними, валютними та іншими нормами. Узгодженість та правильне виконання цих формальностей має

вагоме значення для забезпечення ефективності та законності переміщення товарів через митний кордон. Тому митні формальності є важливою складовою зовнішньоекономічних відносин, передусім, в частині контролю за рухом товарів та транспортних засобів через митний кордон.

У контексті сучасних викликів та загроз країни ЄС активно працюють над удосконаленням митної системи. Вони приділяють значну увагу розвитку сучасних форм контролю та впровадженню технологій, спрямованих на підвищення ефективності та, одночасно, спрощення та гармонізацію митних процедур.

Для досягнення цілей української інтеграції в ЄС необхідно розвивати єдині принципи застосування митного законодавства та удосконалювати співробітництво в митній сфері, що необхідно для нівелювання негативних впливів та зменшення ймовірних ризиків під час контролю за переміщенням товарів.

Оптимізація митних формальностей в Україні має здійснюватися на основі європейських стандартів та взятих Україною зобов'язань у процесі євроінтеграції. Сьогодні ЄС проводить митні реформи для підвищення ефективності, забезпечення конкурентоспроможності бізнесу, захисту інтересів країн членів й адаптації до нових геополітичних та економічних викликів, цифрової трансформації, екологічних вимог тощо.

Митні органи країн-членів ЄС ефективно впоралися з викликами, що виникли під час кризових ситуацій, зокрема, після виходу Великобританії з ЄС та під час вторгнення Росії в Україну. Однак, розбіжності в застосуванні митного законодавства державами-членами та зростаючий обсяг завдань на фоні широкого спектру регулювань в ЄС підкреслили необхідність структурної модернізації митної сфери. Митна реформа в ЄС спрямована на підвищення ефективності співпраці між митними органами держав-членів та бізнесом. Основні цілі реформи включають зменшення витрат, спрощення та модернізацію митних процедур, а також створення загальноєвропейського управління ризиками та гармонізованого контролю.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИЗМ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз формальностей митного оформлення і декларування товарів

Через обмежений обсяг дослідження складно розглянути усі напрямки застосування митних формальностей, адже поняття «митні формальності» охоплює широкий спектр дій суб'єктів митних відносин, зокрема у сфері митного контролю, митного оформлення та митного адміністрування. Тому проаналізуємо процеси митного оформлення та декларування як важливих складових митної політики, оскільки формальності, пов'язані з митним оформленням та декларуванням, є суттєвим важелем, який може стимулювати реалізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності, або перешкоджати їх реалізації.

Порядок митного оформлення регулюється митним законодавством України. Для проведення митних формальностей під час здійснення митного оформлення застосовуються автоматизована система митного оформлення та електронна транзитна система. Згідно з МК України в автоматичному режимі з урахуванням результатів аналізу ризиків, а також в залежності від типу митної декларації, митного режиму, засобів й способів переміщення товарів через митний кордон та наявності відповідних авторизацій на застосування спрощень, визначається перелік таких митних формальностей і необхідність участі у їх виконанні посадової особи митного органу. У випадку, коли не визначено необхідності участі посадової особи у виконанні митних формальностей, то вони виконуються автоматизованою системою митного оформлення або електронною транзитною системою в автоматичному режимі [25].

Інформація про виконання митних формальностей в автоматичному режимі вноситься у єдину автоматизовану інформаційну систему (далі – ЄАІС) митних органів України та передається декларанту чи уповноваженій особі.

Оформлення товарів та транспортних засобів комерційного призначення може здійснюватися у будь-якому митному органі. Щодо товарів та транспортних засобів, що пересуваються через митну територію України у режимі транзиту, то їх митне оформлення відбувається в митному підрозділі, який здійснює контроль на початку транзитного переміщення [25].

Згідно із письмовим зверненням декларанта чи особи, уповноваженої ним, митні формальності можуть бути виконані митними органами поза місцем їх розташування та поза робочим часом, визначеним для них, на умовах, що передбачені МК України. Оплата за виконання митних формальностей, які здійснюють фахівці митних органів поза місцем розташування або поза робочим часом, здійснюється суб'єктами ЗЕД у розмірах, визначених і затверджених виконавчими органами влади. Оплата може здійснюватися шляхом заповнення уніфікованої митної квитанції. Важливо відзначити, що оплата не вимагається за виконання митними органами митних формальностей поза місцем розташування митних органів у межах спрощень, які надані підприємству, за винятком випадків:

- виклику таким підприємством посадової особи митної служби;
- здійснення посадовою особою митної служби митних формальностей безпосередньо на об'єкті, вказаному в авторизації на застосування спрощення «процедура випуску за місцем знаходження».

Митне оформлення має бути завершено протягом найкоротшого періоду. Згідно із ст. 255 МК України, термін митного оформлення не може перевищувати чотирьох робочих годин з моменту пред'явлення митній службі митної декларації чи іншого документа, який, згідно з законодавством, його замінює, разом із усіма необхідними документами та відомостями. Вказаний термін може бути перевищений лише на час виконання відповідних формальностей у випадках, що чітко визначені в МК України, а саме:

- 1) виконання митних формальностей поза місцем розташування митного підрозділу;
- 2) підтвердженого письмово бажання декларанта або уповноваженої ним особи подати додаткові документи та/чи відомості про зовнішньоторговельну операцію або характеристики товару;
- 3) проведення досліджень проб та зразків товарів, якщо товари не випускаються до проведення таких досліджень, якщо товари не випускаються згідно з заявленим митним режимом за тимчасовою митною декларацією відповідно до положень МКУ;
- 4) виявлення порушень митних правил;
- 5) зупинення митного оформлення згідно з законом «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»;
- 6) подання додаткових документів відповідно до МКУ в межах передбаченого строку, перебіг якого припиняється з моменту отримання митним підрозділом таких документів чи письмової відмови у їх наданні;
- 7) призупинення митного оформлення відповідно до норм МКУ [25].

Якщо товар декларується за попередньою або періодичною митною декларацією, то митне оформлення за ними має завершитися впродовж чотирьох робочих годин з моменту їх подання. Не допускається перевищення цього строку через проведення правоохоронними органами та підрозділами внутрішньої безпеки митниці спеціальних операцій, перевірок та інших заходів, які не здійснюються в рамках виконання митного контролю.

Митне оформлення починається з декларування. Формат митних декларацій, що подаються в електронному вигляді, відповідає міжнародним стандартам електронного обміну даними. Види митних декларацій, що застосовують в Україні, зображено на рис. 2.1.

Найпоширенішими з них є декларація, заповнена у звичайному режимі, та попередня митна декларація. Остання передує звичайній митній декларації. Попередня декларація подається митному органу з метою попереднього проведення аналізу ризиків і прискорення виконання митних формальностей.

Рис. 2.1. Види митних декларацій відповідно до МК України [25].

Особливим видом митної декларації є спрощена митна декларація. Її особливість полягає у тому, що декларантом є саме підприємство, яке має авторизацію на застосування процедури спрощеного декларування. Існують шість умов авторизації на застосування такого виду спрощення, які схематично представлено на рис. 2.2.

Спрощена митна декларація включає обмежений обсяг відомостей, порівняно із митною декларацією, що заповнюється у звичайному порядку. Проте цієї інформації достатньо для ідентифікації товарів. Разом із спрощеною декларацією декларант подає лише рахунок чи інший документ, який визначає вартість товару. При оформленні спрощеної митної декларації обов'язковим є попередня сплата митних платежів. Митні формальності при спрощеному декларуванні виконуються із застосуванням автоматизованої системи митного оформлення. Якщо за результатами застосування системи управління ризиками не виявлено необхідності участі посадових осіб митниці у виконанні митних формальностей, то такі митні формальності виконуються автоматизованою системою митного оформлення автоматично протягом 15 хвилин з моменту реєстрації спрощеної декларації [25].

Можна узагальнити, що митне оформлення товару складається з таких митних формальностей:

- попереднє повідомлення (застосовується при ввезенні товару);
- тимчасове зберігання (за потреби);

- декларування;
- прийняття митної декларації (МД);
- оформлення МД;
- завершення митного оформлення.

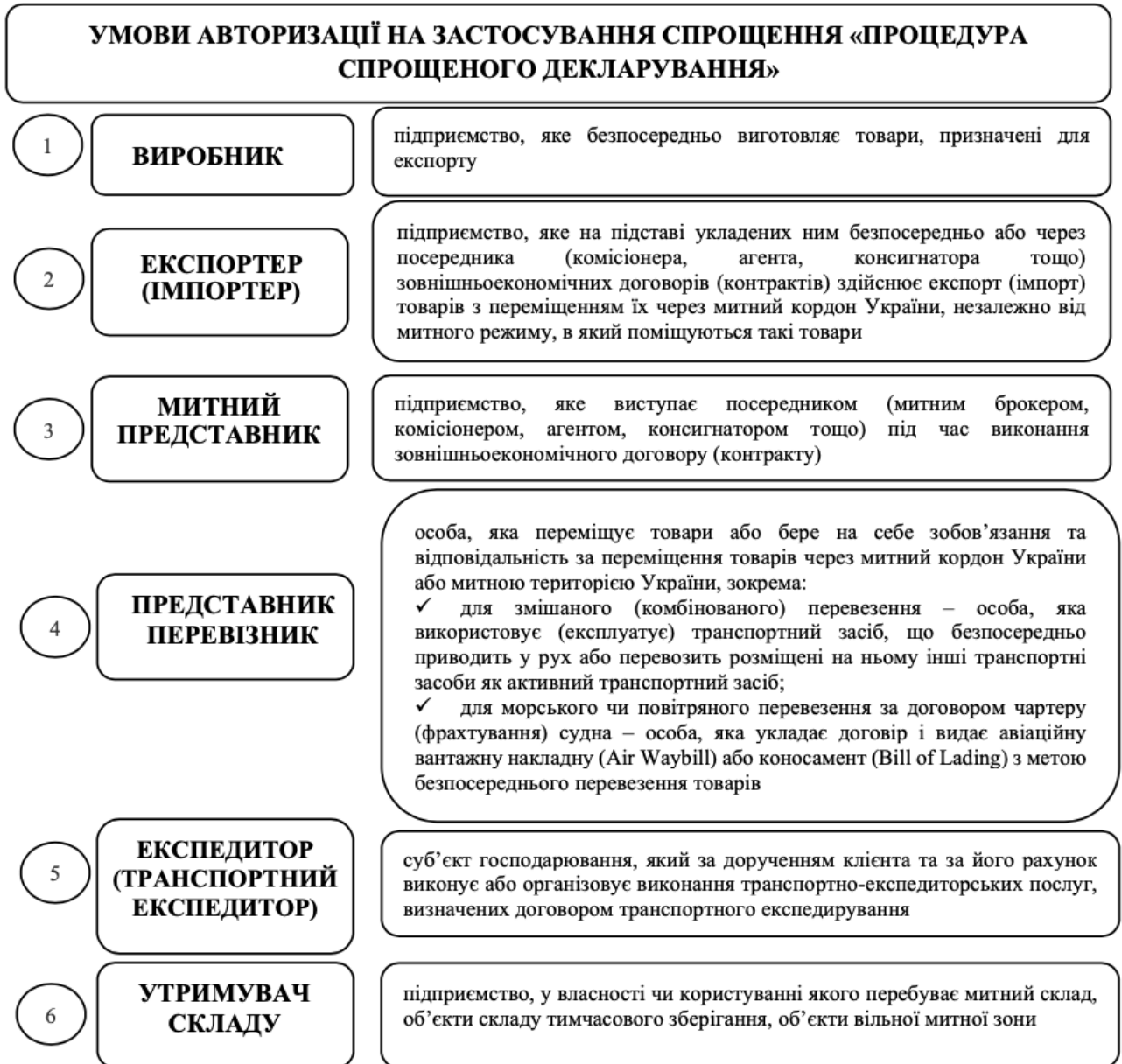

Рис. 2.2. Умови авторизації підприємств на застосування процедури спрощеного декларування [1].

Порядок виконання митних формальностей декларування (за митною декларацією, заповненою у звичайному порядку) наступний:

- реєстрація митної декларації;
- перевірка відповідності встановленим вимогам;

- фіксування дати й часу подання МД для оформлення;
- перевірка митної декларації;
- прийняття митної декларації для оформлення;
- відмова у прийнятті митної декларації для оформлення (за наявності підстав);
- оформлення митної декларації;
- призупинення митного оформлення (за наявності підстав);
- передавання митної декларації до спеціалізованого підрозділу (у передбачених законодавством випадках, у складних випадках виконання митних формальностей та на вимогу спеціалізованого підрозділу митних органів).

Проведемо аналіз окремих показників спеціальної митної статистики щодо митного декларування та переміщення товарів та транспортних засобів через кордон України.

Як бачимо з даних табл. 2.1, за період 2018 – 2022 рр. суттєво зменшились обсяги переміщених товарів та транспортних засобів. Зокрема, незначне зниження показників прослідковується, починаючи ще з 2019 р.. У 2020 р. показник пропущених через митний кордон транспортних засобів скоротився більш як в два рази й досягнув мінімального значення за досліджуваний період. У 2022 р. також спостерігаємо зниження цього індикатора до 9,5 млн. од. порівняно з 10,6 млн. од. у попередньому році. Зауважимо, що зменшення показників відбулося як на ввіз, так і на вивіз (табл. 2.1). Очевидними причинами таких змін були обмеження, введенні у зв'язку з розгортанням пандемії COVID-19, та повномасштабне вторгнення РФ в Україну.

Через блокування морських портів та руйнування їх інфраструктури значно скоротились у 2022 р. обсяги переміщень через митний кордон України морських суден: до 6,1 тис. од. на противагу 17,2 тис. од. у 2021 р. Внаслідок закриття повітряного простору переміщення повітряних суден знизилось до мінімальних 13,5 тис. од., що майже у 8 разів менше попереднього року. Водночас, майже вдвічі зріс обсяг переміщень річковим транспортом з 13,9 до

26,0 тис. од., оскільки зросли обсяги експорту зернових через порти річки Дунай.

Таблиця 2.1

Показники переміщення транспортних засобів через митний кордон України за період 2018 – 2022 років

Показник	Од. виміру	2018	2019	2020	2021	2022
Пропущено через митний кордон України транспортних засобів:	млн. од.	21,2	18,1	8,9	10,6	9,5
на ввіз	млн. од.	10,7	9,2	4,5	5,4	4,7
на вивіз	млн. од.	10,5	9,0	4,4	5,3	4,7
Пропущено через митний кордон України транспортних засобів:	тис. од.	21 205,5	18 149,4	8 932,7	10 648,5	9 461,7
залізничних вагонів	тис. од.	2 970,7	2 647,1	2 129,6	2 514,7	1 489,4
морських суден	тис. од.	15,3	17,0	16,7	17,2	6,1
річкових суден	тис. од.	16,3	15,6	9,7	13,9	26,0
автотранспорту	тис. од.	17 985,8	15 241,4	6 659,4	7 925,0	7 879,1
повітряних суден	тис. од.	134,7	145,3	64,2	107,2	13,5
інших транспортних засобів	тис. од.	82,7	83,1	53,0	70,5	47,5
Пропущено товарів через митний кордон України (крім товарів, що переміщуються стаціонарними видами транспорту):	млн. тонн	305,1	329,1	333,8	333,0	150,8
на ввіз	млн. тонн	92,5	94,6	85,1	91,3	31,1
на вивіз	млн. тонн	212,6	234,6	248,8	241,7	119,8
Оформлено митницями товарів, що переміщуються стаціонарними видами транспорту:						
трубопроводами	млн. тонн	98,2	93,2	75,7	57,5	41,9
лініями електропередачі	ГВт*Г	6 430,6	9 130,5	7 859,5	4 955,5	4 818,3

Примітка. Складено автором за [46].

Як свідчать дані табл. 2.2, у 2018 – 2022 рр. мало місце більш як п'ятикратне скорочення кількості транспортних засобів, що перетнули митний кордон України з країнами так званого СНД. Стосовно переміщення транспортних засобів з країн Європейського Союзу через митний кордон України у 2018 – 2022 рр., то максимальне значення спостерігалось у 2018 р., а мінімальне – у 2020 р. За результатами 2022 р. показник переміщень транспортних засобів з ЄС склав 7,7 млн. од., що у 4,5 рази більше, ніж з так

званого СНД. Щодо товарів, то очевидно, що найбільше скорочення обсягів переміщень було з РФ та Білорусі.

Таблиця 2.2

Показники переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів за ділянками кордону за період 2018 – 2022 років

Суміжна країна / ділянка митного кордону України	Од. виміру	2018	2019	2020	2021	2022
Пропущено транспортних засобів:						
Польща	млн. од.	6,49	5,45	2,86	3,77	4,40
Словаччина	млн. од.	1,21	0,97	0,58	0,76	0,92
Угорщина	млн. од.	2,40	2,01	0,99	1,06	1,06
Румунія	млн. од.	1,52	1,25	0,61	0,80	1,31
Всього кордон з країнами ЄС:	млн. од.	11,62	9,68	5,04	6,39	7,70
Російська Федерація	млн. од.	3,89	3,35	1,74	1,90	0,15
Білорусь	млн. од.	2,51	2,12	1,09	0,99	0,13
Республіка Молдова	млн. од.	2,96	2,75	0,90	1,13	1,43
Всього кордон з країнами СНД:	млн. од.	9,36	8,23	3,73	4,02	1,71
Через морські пункти пропуску	млн. од.	0,08	0,09	0,10	0,14	0,04
Через авіаційні пункти пропуску	млн. од.	0,13	0,15	0,06	0,11	0,01
Пропущено товарів:						
Польща	млн. тонн	21,32	20,76	19,01	24,01	30,19
Словаччина	млн. тонн	17,59	14,10	12,20	15,66	15,04
Угорщина	млн. тонн	5,95	4,99	5,22	5,17	6,09
Румунія	млн. тонн	3,90	3,64	4,25	4,77	9,04
Всього кордон з країнами ЄС:	млн. тонн	48,76	43,48	40,68	49,62	60,36
Російська Федерація	млн. тонн	51,62	42,30	39,44	43,43	3,03
Білорусь	млн. тонн	19,52	22,74	18,86	22,94	3,02
Республіка Молдова	млн. тонн	9,23	8,66	6,08	7,30	7,55
Всього кордон з країнами СНД:	млн. тонн	80,36	73,69	64,38	73,66	13,61
Через морські пункти пропуску	млн. тонн	175,89	211,89	228,73	209,63	76,85
Через авіаційні пункти пропуску	млн. тонн	0,06	0,06	0,05	0,08	0,01

Примітка. Складено автором за [46].

Щодо показника оформлених митних декларацій форми МД-2, то, незважаючи на обмеження, пов'язані з COVID-19, кількість оформлених митних декларацій у 2018 –2021 рр. зростала (табл. 2.3). Водночас, у 2022 р. цей показник знизився майже у 1,5 рази. В структурі оформлених митних декларацій впродовж досліджуваного періоду лівову частку займають декларації за процедурою електронного декларування.

Таблиця 2.3

Показники декларування за період 2018 – 2022 років

Показник	Од. виміру	2018	2019	2020	2021	2022
Оформлено митних декларацій форми МД-2:	тис. шт.	3 953,2	4 559,4	4 464,6	5 159,3	3 534,3
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2 472,2	3 089,6	3 050,8	3 568,7	2 502,5
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	989,7	998,7	985,1	1 088,5	930,1
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	92,7	95,6	89,3	106,8	22,5
на прохідний транзит*	тис. шт.	398,6	375,5	339,4	395,3	79,2
Оформлено митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування:	тис. шт.	3 746,9	4 389,4	4 314,0	5 006,5	3 501,3
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2 417,1	3 052,1	3 024,1	3 545,9	2 493,6
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	982,1	992,0	980,2	1 084,1	926,7
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	91,7	95,2	88,9	106,6	22,5
на прохідний транзит*	тис. шт.	256,0	250,1	220,8	269,9	58,6
Оформлено інших митних документів:	тис. шт.	1 727,2	1 620,4	846,0	1 024,0	556,3
квитанцій МД-1	тис. шт.	1 637,1	1 394,8	438,6	491,6	253,1
оглядових розписів М 15	тис. шт.	41,9	111,4	249,7	325,2	229,5
митних декларацій М-16	тис. шт.	48,3	114,2	157,7	207,2	73,7
Кількість осіб, які здійснюють операції з товарами та перебувають на централізованому обліку:	тис. осіб	115,7	133,7	147,4	161,0	180,7
взятих на облік з початку року	тис. осіб	13,5	18,5	15,4	14,2	19,5
здійснювали митні формальності з товарами з початку року	тис. осіб	46,8	52,2	51,0	53,3	53,1

* включно з електронними документами контролю доставки на основі накладних ЦІМ/УМВС (СІМ/SMGS) та книжок МДП (Carnet TIR).

Примітка. Складено автором за [46].

Варто звернути увагу, що кількість суб'єктів ЗЕД, взятих на облік з початку 2022 р., становить 19,5 тис. осіб. Це найбільший показник за досліджуваний період.

Підсумовуючи, зазначимо, що в умовах воєнного стану функціонування морського та повітряного транспорту для перевезення вантажів заблоковано. Рух залізничного транспорту суттєво обмежується наявними можливостями та руйнуванням інфраструктури. В таких умовах автомобільний транспорт є основним. Тому важливим викликом стало створення умов для максимально ефективного використання транспортної інфраструктури на пунктах пропуску через державний кордон та підвищення їхньої пропускної спроможності.

Затори на кордонах призводять до порушень термінів доставки, що впливає на ефективність використання транспортних засобів та призводить до додаткових витрат для вантажовласників та перевізників. Це не лише порушує логістику, але й робить українські товари менш конкурентоспроможними на міжнародних ринках, ускладнюючи ситуацію для українських експортерів. Таким чином, в умовах стрімкого падіння внутрішніх ринків та складної економічної ситуації, митна реформа, спрямована на спрощення митних формальностей, може виявитися ключовою для багатьох підприємств, сприяючи їхній активізації на міжнародних ринках. У зв'язку з великою війною, не лише нові перешкоди, а й вже існуючі проблеми у митній сфері набули нового виміру.

2.2. Моніторинг роботи Державної митної служби України з позиції ефективності митних формальностей

Зазвичай як універсальний індикатор ефективності роботи митної служби використовують показник наповнення бюджету (виконання індикативних, планових показників). Однак, цей показник є доволі суб'єктивним як на етапі формування прогнозних показників Міністерством фінансів (яке, своєю чергою,

базується на макроекономічному прогнозі Міністерства економіки), так і на етапі адміністрування податків.

Так, впродовж останніх років найбільше платежів було акумульовано митними органами у 2021 р. – близько 17,8 млрд дол. (див. рис. 2.3).

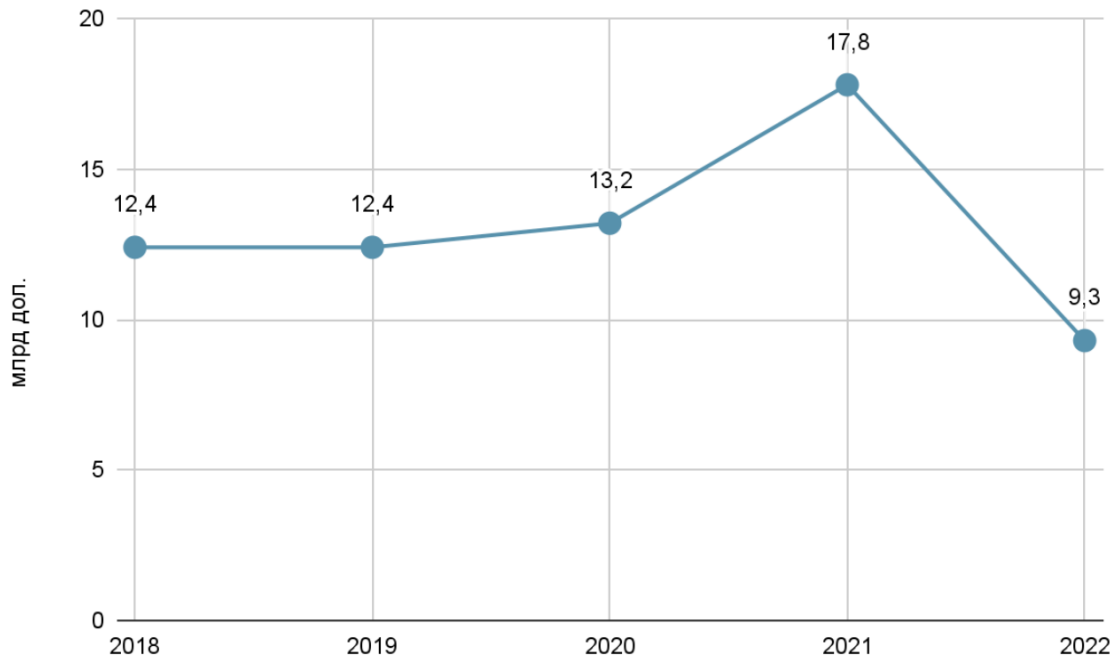

Рис. 2.3. Надходження митних платежів за період 2018 – 2022 рр.

Примітка. Складено автором за [11].

Однак, необхідно враховувати, що на обсяги надходжень митних платежів впливають різні фактори, що не залежать від роботи митних органів, як-от: девальвація гривні, динаміка цін на світовому ринку, зміни в законодавстві тощо. Тому обсяг акумульованих до бюджету митних платежів є недостатнім та відносно суб'єктивним індикатором ефективності роботи митних органів.

Таким чином, виникає необхідність застосування комплексного підходу до аналізу діяльності митних органів через призму ефективності митних формальностей.

Результати ефективності роботи Держмитслужби під час контролю правильності визначення митної вартості наведено у табл. 2.4. З даних, наведених у таблиці, можемо зробити висновок, що частка донарахованих сум митних податків у структурі загальних надходжень митних платежів незначна й

становила 0,04 % у 2022 р. Враховуючи, що в лютому цього року в Україні розпочалася й увесь рік тривала повномасштабна війна, то варто порівняти з попередніми періодами. Так, у 2021 р. цей показник незначно відрізнявся й становив 0,05 %, а у 2020 р. був трохи вищий – 0,25 %. Однак, можемо зробити висновок, що діяльність Держмитслужби у напрямку митного контролю визначення митної вартості товарів має незначну фіскальну роль.

Таблиця 2.4

Показники ефективності роботи ДМС України щодо контролю правильності визначення митної вартості товарів за період 2020 – 2022 рр.

Рік	надходження митних платежів, млн. грн.	винесено рішень про коригування митної вартості	додатково нараховано митних платежів, млн. грн.	Питома вага в структурі надходжень
2020	359 905,0	15 817	889,4	0,25%
2021	481 270,5	21 411	228,6	0,05%
2022	310 818,2	13 924	108,9	0,04%

Примітка. Складено автором за [11].

Крім того, суб'єкти ЗЕД часто оскаржують рішення митних органів щодо коригування митної вартості (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Результати оскаржень у суді рішень митних органів щодо коригування митної вартості за період 2020 – 2022 рр.

Рік	Оскаржено рішень про коригування митної вартості товарів		Прийнято рішень не на користь митниці		питома вага рішень, винесених не на користь митниці	
	кількість, шт.	додатково нараховано митних платежів за рішеннями, що оскаржено, млн. грн.	кількість, шт.	на суму, млн. грн.	за кількістю	за сумою донарахованих платежів
2020	4 117	559,15	2 183	492,67	53%	88%
2021	4 565	688,76	2 654	633,25	58%	92%
2022	2 191	403,09	1 683	311,09	77%	77%

Примітка. Складено автором за [11].

Так, в 2022 р. згідно з результатами оскаржень рішень митних органів, у 77% випадків суд прийняв рішення на користь суб'єктів ЗЕД. У 2021 р. цей показник сягав 58 %, а у 2020 р. – 53 %. Відносно суми донарахованих платежів, то питома вага скасованих судами рішень сягала, навіть 92 % у 2021 р. Таким чином, діяльність митної служби щодо донарахування митних платежів внаслідок коригування митної вартості нівелюється завдяки подальшому оскарженню у суді таких рішень та їх визнанню неправомірними. На наш погляд, це свідчить про неефективність даного напрямку роботи Держмитслужби.

В табл. 2.6 наведено дані, які вказують на незначний показник звернень суб'єктів ЗЕД до митного органу вищого рівня для оскарження рішень щодо коригування митної вартості.

Таблиця 2.6

Показники оскарження рішень щодо коригування митної вартості товарів у митних органах вищого рівня за період 2020 – 2022 рр.

Період	Оскаржено до митного органу вищого рівня		Задоволено скарг			Для порівняння – питома вага задоволених скарг судом
	к-ть МД	на суму, млн дол. США	к-ть МД	на суму, млн дол. США	Питома вага задоволених скарг за кількістю МД	
2020	260	10,0	38	15,3	15%	53%
2021	196	16,0	9	3,0	5%	58%
2022	76	3,2	8	0,4	11%	77%

Примітка. Складено автором за [11].

Оскільки питома вага скарг, задоволених митними органами, вкрай низька (11 % у 2022 р. і лише 5 % у 2021 р.), то можемо припустити, що існують неоднозначності щодо трактування правильності таких рішень. Це призводить до ситуації, коли митні органи займають радикально іншу позицію, ніж судові органи, у питаннях правомірності коригування митної вартості. Очевидно, що

це засвідчує необхідність урегулювання та вдосконалення даного напрямку роботи митних органів, оскільки ці недоліки мають негативний вплив на представників бізнесу.

Аналіз даних, наведених у табл. 2.7, щодо застосування методів визначення митної вартості товарів засвідчує поширеність випадків використання резервного методу (у 2022 р. – 12 % за фізичними обсягами імпорту та 14% – у їх вартісному вимірі), що може свідчити про застосування так званих індикативних цін. Нагадаємо, що в основному визначення митної вартості здійснюється за ціною договору. У випадку, якщо це неможливо, то використовуються інші методи, у передбаченому законодавством порядку. Застосування індикативних цін передбачає можливість ручного регулювання цін на імпортні товари.

Таблиця 2.7

**Застосування методів визначення митної вартості товарів
за період 2010 – 2022 рр.**

Період	за ціною договору (контракту)		резервний	
	за кількістю товарів	за обсягом імпорту	за кількістю товарів	за обсягом імпорту
2020	89%	91%	11%	8%
2021	90%	92%	10%	7%
2022	88%	85%	12%	14%

Примітка. Складено автором за [11].

Крім того, мають місце випадки спонукання суб'єктів ЗЕД до самостійного коригування вартості товарів до рівня індикативних цін. Про це можуть свідчити дані щодо кількості випадків самостійного відкликання митних декларацій для коригування митної вартості товарів (на 36 % за період 2020 – 2022 рр.).

Класифікація товарів важлива з огляду на визначення митного тарифу на базі коду товару. Показники ефективності роботи митних органів у напрямку

митного контролю визначення коду товару наведені у табл. 2.8. Аналіз даних таблиці свідчить про те, що протягом досліджуваного періоду ефективність роботи митних органів щодо контролю за класифікацією товарів залишається стабільною у вартісному вимірі донарахованих сум. Зазначимо, що лише у 4 % випадків рішення митних органів щодо зміни коду товару було оскаржено в суді. Показники кількості й вартості оскаржених рішень судів, прийнятих на користь суб'єкта ЗЕД, перевищують, навіть, загальну кількість оскаржених рішень, що може пояснюватися часовим розривом між поданням оскарження та прийнятим рішенням.

Таблиця 2.8

**Показники ефективності митного контролю щодо класифікації
товарів
за період 2020 – 2022 рр.**

Рік	Винесено рішень про класифікацію товару		Оскаржено рішень про визначення коду товару		Прийнято судами рішень не на користь митного органу	
	К-сть, шт.	Надходження до бюджету, грн.	К-сть, шт.	на суму, грн.	К-сть, шт.	на суму, грн.
2020	2 391	275 333 131	96	10 562 126	114	14 865 000
2021	2 486	314 948 051	167	23 241 808	126	11 728 000
2022	1 616	214 203 110	63	9 492 841	149	19 579 000

Примітка. Складено автором за [11].

Діяльність митних органів щодо контролю за правильністю визначення країни походження товарів має також схожі тенденції. Зокрема, рішення щодо коригування визначення країни походження товарів дало можливість додатково нарахувати та отримати до бюджету в 2022 р. понад 344 млн грн (у 2020 р. – 273 млн грн, у 2021 р. – 414 млн грн). При цьому доволі незначна частка рішень оскаржувалися в суді.

Проаналізуємо результативність протидії митних органів порушенням митних правил, дані про яку наведено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Показники ефективності протидії митним правопорушенням
за період 2020 – 2022 рр.**

Показник	2020		2021		2022	
	к-ть	сума, грн.	к-ть	сума, грн.	к-ть	сума, грн.
Порушено справ про ПМП	14 147	2 692 113,1	28 128	2 810 136,8	11 098	2 957 120,3
з реально вилученими предметами	5 091	1 012 292,5	5 261	941 980,6	2 250	699 244,8
в рамках міжнародної взаємодії	714	1 055 392,9	713	982 537,3	634	1 431 965,9
Розглянуто справ митницею	3 997		12 582		9 825	
Накладено штрафів	3 777	178 424,4	11 805	489 163,8	9 263	770 094,9
Стягнуто штрафів, накладених митницею		45 236,7		32 818,9		36 219,3
Передано справ до суду	10 916	2 372 862,6	9 046	2 849 622,1	5 721	3 032 475,5
Розглянуто судом на суму	9 762	1 823 706	8 229	2 474 368	6 439	2 717 596
Прийнято судом рішень про накладення стягнень	8 999	1 216 077,4	7 204	1 697 015,9	5 104	1 823 094,5
Прийнято судом рішень про припинення справ	763	607 628,3	1 025	777 351,8	1 335	894 502,0
Стягнуто до державного бюджету		61 116,5		95 007,0		59 081,7

Примітка. Складено автором за [11].

Загалом за 2022 р. порушено понад 11 тис. справ про порушення митних правил обсягом понад 2,9 млн грн. Значна частка таких справ (48 % у вартісному вимірі) була порушена за результатами міжнародної взаємодії, тобто внаслідок направлення запитів до митних органів зарубіжних країн. У 2022 р. за результатами розгляду судами справ про порушення митних правил виносилися рішення про накладення штрафів у 79 % випадків. Водночас, вартість предметів правопорушень у припинених судами справах складала близько третини від загальної вартості предметів правопорушень у всіх справах, переданих до суду. Співвідношення у кількісному вимірі припинених справ до справ, у яких накладено стягнення складає 25 %, за вартістю предметів правопорушення – 50 %. Важливо, що до бюджету надходить лише близько 3 %, накладених судом стягнень. Однак, вирішення цієї проблеми знаходиться поза компетенцією

митної служби.

Одним з прогресивних форм контролю є митний аудит, результати якого за досліджуваний період наведені у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Показники ефективності митного аудиту за період 2020 – 2022 рр.

Рік	Кількість проведених перевірок	Донараховано, тис. грн.	Надійшло від аудиту, тис. грн.
2020	682	244 325,8	12 178,4
2021	869	341 884,9	29 553,8
2022	188	147 444,9	13 432,7

Примітка. Складено автором за [11].

Наведені показники свідчать про зменшення обсягів донарахованих митних платежів за результатами проведених документальних перевірок. Однак, варто зауважити, що у 2022 р. діяв мораторій на проведення перевірок. Показово, що до бюджету надходить 5 % – 9 % сум донарахованих за результатами аудиту митних платежів.

У контексті оптимізації митних формальностей для бізнесу важливо скоротити час митного оформлення. У табл. 2.11 міститься інформація щодо тривалості митного оформлення.

Таблиця 2.11

Показники тривалості митного оформлення за період 2020 – 2022 рр.

Рік	Оформлення митних декларацій		Оформлення легкового автотранспорту в пункті пропуску		Оформлення автобусів у пункті пропуску	Оформлення вантажного автотранспорту в пункті пропуску
	<i>у режимі імпорту</i>	<i>у режимі експорту</i>	<i>"зелений коридор"</i>	<i>"червоний коридор"</i>		
2020	107	47	6	87	71	51
2021	109	50	8	59	70	73
2022	109	49	8	45	49	32

Примітка. Складено автором за [11].

Як бачимо, за результатами 2022 р. спостерігається скорочення тривалості митного оформлення. Це може пояснюватися вагомими збільшеннями товаро-та пасажиропотоків у пунктах пропуску через митний кордон й нагальною необхідністю оптимізації процедур митного оформлення. Водночас, показник тривалості оформлення транспортних засобів у пунктах пропуску не враховує час очікування перед пунктом пропуску. Крім цього, показник тривалості митного оформлення декларацій у режимі імпорту не враховує час розгляду декларацій, по яких у митному оформленні відмовлено, а відтак не відображає реальних витрат часу декларанта.

Ми розглянули окремі основні показники, що відображають ефективність роботи Державної митної служби України. Доцільно проаналізувати оцінку діяльності митних органів з позиції бізнесу.

З цією метою розглянемо висновки «Моніторингу роботи митниці очима бізнесу», що проводиться Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій в рамках проєкту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю» [28]. Основні тези оцінки роботи митних органів представниками бізнесу у 2022 р. наступні:

- Більшість опитаних вважає роботу митниці ефективною: 54,7 % – в цілому ефективною, зміни потрібні лише незначні, а 5 % – вважають, що змін не потрібно. Обидва показники практично залишились незмінними порівняно з 2021 р.
- Найпоширенішою проблемою в роботі митних органів, на думку 55,2 % опитаних експортерів та імпортерів, є черги на кордоні.
- Тривалість митного оформлення становила в середньому близько 16 год (у 2021 р. – 10 год). Середня оцінка швидкості процедури митного оформлення – 3,3 бала з 5 можливих (3,5 бала у 2021 р.). Для імпортерів середня тривалість митного оформлення становить майже 19 год, а для експортерів – трохи більше 5 год.

Основними очікуваннями опитаних представників бізнесу від митних реформ є зменшення часу на проходження митних формальностей та

автоматизація процедур. Експортери та імпортери часто звертали увагу на потребу відкриття нових пунктів пропуску та на можливість подавати документи лише в електронному вигляді. Очевидно, що актуальність цих очікувань зросла через завантаженість пунктів пропуску на західних кордонах України, що спричинена повномасштабним російським вторгненням. Зауважимо, що у 2021 р. очікування бізнесу, передісум, стосувалися автоматизації митних процедур та мінімізації людського фактору; подання усіх документів в електронному форматі; посилення безпекових функцій митниці; впровадження особистої відповідальності працівників митних органів за заподіяну шкоду; зменшення тривалості митних процедур; посилення боротьби з контрабандою [28].

Згідно з висновками опитування [42], проведеного Українською Радою Бізнесу серед власників малого й середнього бізнесу та керівників бізнес-асоціацій, 54 % опитаних вважають, що митна служба працює неефективно чи переважно неефективно, водночас, 35 % вважають, що митні органи працюють добре чи переважно ефективно. Більша половина опитаних – 52 % вважають, що митну службу потрібно перезавантажити; змінити керівника шляхом проведення прозорих конкурсів за участі міжнародних експертів; здійснити повну переатестацію співробітників, підвищити їм заробітну плату до ринкового рівня. 31 % респондентів вважає, що Держмитслужбу необхідно віддати «на аутсорс» фахівцям країн з G7. Лише 7 % опитаних робота митних органів повністю задовольняє, а тому, на їхню думку, не потребує змін.

Висновки до розділу 2

Митні органи відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки, особливо в умовах війни. Вони відповідають за контроль за переміщенням товарів, включаючи важливі ресурси, такі як військова техніка та гуманітарна допомога, та повинні ефективно працювати для забезпечення безпеки кордонів, протидії контрабанді, виконувати свою фіскальну функцію в умовах обмежених бюджетних коштів.

За останні роки, на фоні глобальних викликів, якими були пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ в Україну, спостерігається значне зменшення переміщень товарів та транспортних засобів через митний кордон. Порушення логістики та затори на кордонах призводять до втрат для українських підприємств та роблять українські товари менш конкурентоспроможними на міжнародних ринках. У цих умовах, митна реформа, спрямована на спрощення митних формальностей та підвищення пропускнув спроможності на пунктах пропуску через державний кордон, стає надзвичайно важливою для підтримки ефективності українських підприємств на міжнародних ринках та подолання поточних викликів.

Впродовж останніх років у роботі ДМС, відповідно до розглянутих показників, позитивних змін не спостерігається. Зокрема, залишається не вирішеною проблема низької ефективності роботи митних органів щодо контролю за правильністю визначення митної вартості товарів. Суб'єкти ЗЕД часто оскаржують рішення митних органів щодо коригування митної вартості, звертаючись зі скаргами, переважно, до суду. Згідно з результатами оскарження рішень митних органів щодо коригування митної вартості товарів впродовж 2022 р. у 77% випадків суд прийняв рішення на користь суб'єктів ЗЕД (у 2021 р. цей показник сягав 58 %, а у 2020 р. – 53 %). Відносно суми донарахованих платежів щодо коригування митної вартості, то питома вага скасованих судами рішень сягала, навіть 92 % загальної суми у 2021 р. Таким чином, діяльність митної служби щодо донараховування митних платежів внаслідок коригування митної вартості нівелюється завдяки подальшому оскарженню у суді таких рішень та їх визнання неправомірними.

Низькими показниками ефективності характеризується також протидія митним правопорушенням та здійснення митного аудиту.

Аналіз оцінки діяльності митних органів України представниками бізнесу свідчить про певний спектр позицій щодо ефективності роботи митниці. За результатами різних опитувань, вагома частка респондентів вважає роботу митниці неефективною. Існують серйозні проблеми в роботі митних органів,

включаючи черги на кордоні та збільшення внаслідок цього тривалості митного оформлення. Бізнес сподівається на підвищення ефективності роботи митної служби, зокрема шляхом автоматизації процедур та зменшення часу на проходження митних формальностей. Експортери та імпортери часто звертали увагу на потребу відкриття нових пунктів пропуску та на можливість подавати документи лише в електронному вигляді. Очевидно, що актуальність цих очікувань зросла через завантаженість пунктів пропуску на західних кордонах України, що спричинена повномасштабним російським вторгненням. Крім того, до пріоритетних напрямів митної реформи відносять зміну керівництва митної служби, переатестацію співробітників митниці, залучення міжнародних експертів для покращення роботи митних органів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ АСОЦІЙОВАНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄС

Необхідність адаптації митної сфери до вимог ЄС продиктована Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, яка у повному обсязі набула чинності у 2017 р. після тривалого процесу ратифікації. Крім того, треба урахувати, що у 2022 році Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС, що актуалізує реалізацію, взятих нашою державою зобов'язань, передбачених угодою про асоціацію.

Зокрема, складовою вищезгаданої Угоди є розділ, що стосується митних питань та питань сприяння торгівлі між Україною та ЄС. Серед інших домовленостей щодо наближення законодавства та процедур у митній сфері, а також митного співробітництва, є наступні [48]:

- торговельне та митне законодавство повинні мати стійкий і всеохоплюючий характер, а їх положення й процедури мають бути пропорційними, прозорими, передбачуваними, недискримінаційними, об'єктивними, уніфікованими та ефективними;
- методи роботи повинні бути удосконалені, а також забезпечувати недискримінацію, прозорість, ефективність, цілісність й звітність операцій;
- мають бути усунені вимоги щодо обов'язкового залучення митних брокерів та обов'язкового проведення передвідвантажувальної інспекції або інспекції на місці призначення;
- необхідно виключити будь-які вимоги щодо обов'язкового залучення митних брокерів у співпрацю митних органів та суб'єктів господарювання та вимоги щодо обов'язковості перевірки товарів перед відвантаженням або перевірки на місці призначення;
- щодо транзиту має бути здійснена поступова взаємодія транзитних митних систем, а також забезпечено співробітництво та координацію

зацікавлених органів та агентств для підтримки транзитних перевезень та сприяння транскордонному співробітництву;

- співробітництво, зокрема обмін інформацією, спільні ініціативи та співпраця щодо автоматизації митних та інших торговельних процедур, повинні сприяти торгівлі, зберігаючи при цьому баланс між спрощенням і підтримкою торгівлі з одного боку, та ефективним контролем і забезпеченням безпеки з іншого.

Згідно з щорічним звітом за 2022 рік Україна здійснила певні кроки на шляху виконання Угоди про асоціацію з ЄС [12].

Так, вагомим внеском є приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. У 2022 р. Україна успішно завершила тестування роботи національного застосунку Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) на міжнародному етапі. Україна отримала запрошення від Ради ЄС приєднатись до Конвенцій про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей в торгівлі товарами з 1.10.2022 р.

З метою започаткування міжнародного застосування NCTS, а також для розширення системи митних спрощень було підготовлено наступні нормативно-правові акти:

– Закон України № 2554-IX від 30.08.2022 р. «Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами»;

– Закон України № 2555-IX від 30.08.2022 р. «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту»;

– Закон України № 2510-IX від 15.08.2022 р. «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо окремих питань імплементації глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх держави-члени, з іншої сторони», який унормовано певні положення нормативних актів з Конвенціями про процедуру спільного транзиту і про спрощення формальностей у торгівлі товарами.

Для реалізації положень цих законів прийнято необхідні підзаконні акти. З жовтня 2022 р. Україна стала повноправною учасницею Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами й таким чином розпочала міжнародне застосування NCTS. Від початку застосування в Україні Конвенції про процедуру спільного транзиту на міжнародному рівні оформлено більше 700 декларацій під процедурою спільного транзиту, з них у 444 переміщеннях Україна була митницею відправлення, а в 264 – митницею призначення. Сьогодні в Україні й надалі триває робота з розвитку та удосконалення застосування NCTS, зокрема впроваджуються заходи для підготовки до переходу на NCTS P5 [12].

Наступним важливим напрямком євроінтеграції у митній сфері є реалізація програми авторизованого економічного оператора. З метою забезпечення функціонування в Україні інституту АЕО для спрощення проходження митних процедур суб'єктами ЗЕД у 2022 р. прийняті усі нормативно-правові акти, які передбачені МК України й необхідні для проведення оцінки для надання авторизації АЕО та моніторингу відповідності суб'єктів господарювання критеріям АЕО.

Митна служба України ввела в дію програмно-інформаційний комплекс авторизованого економічного оператора, що дає можливість приймати заяви щодо надання авторизації АЕО в електронному виді й вносити результати проведеної оцінки. Також сформовано Єдиний держреєстр АЕО, що є базисом для запровадження можливості користування перевагами АЕО першочергово, та дає можливість зниження автоматизованою системою митного оформлення ризику для визначення митних формальностей. Крім того, прийнятий Закон України № 2510-IX від 15.08.2022 р., яким, серед іншого, передбачаються спрощення під час здійснення митних формальностей усім підприємствам з високим ступенем надійності, а не лише АЕО, із зазначенням переліку умов надання авторизації для застосування таких спрощень [12].

Щодо наближення українського митного законодавства до законодавства ЄС, то за 2022 р. прийнято наступні нормативно-правові акти:

– Закон України №1999 від 25.01.2022 р. «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо оподаткування митними платежами товарів, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових відправленнях, міжнародних експрес-відправленнях, та порядку їх декларування».

– Закон України № 2458-IX від 27.07.2022 р. «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо врегулювання процедури складання митних декларацій на товари, які класифікуються у межах однієї товарної позиції згідно з УКТ ЗЕД, відповідно до Митного кодексу Європейського Союзу», що передбачає імплементацію положень Митного кодексу ЄС щодо процедури складання митних декларацій на товари, які підпадають під різні товарні підпозиції відповідно до УКТЗЕД у межах однієї товарної позиції.

– Закон України № 2510-IX 15.08.2022 р. «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо окремих питань імплементації глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх держави-члени, з іншої сторони». Для реалізації положень цього закону прийнято низку підзаконних актів, що відкривають доступ українському бізнесу до авторизацій та спрощень, врегульовують питання надання органам митної служби заходів гарантійного забезпечення сплати митних платежів при імпорті та/або транзиті.

– Закон України №2697-IX від 19.10.2022 р. «Про митний тариф України».

Комітетом Асоціації Україна – ЄС прийнято рішення № 1/2022 від 25.10.2022 р. щодо оновлення Додатку XV до Угоди про асоціацію, який стосується наближення митного законодавства. Наступним етапом у даному напрямі є розробка проекту закону щодо внесення змін до МКУ з метою наближення митного законодавства України до законодавства ЄС відповідно до оновленого Додатку XV [12].

З метою співробітництва в митній сфері передбачається участь України у програмі Європейського Союзу «Митниця», угоду про яку було підписано 5 вересня 2022 р. у Брюсселі. Участь у цій програмі дозволить користуватися перевагами співробітництва між митними адміністраціями, а саме щодо

розробки та експлуатації європейських електронних систем, дослідницької та інноваційної діяльності, спільних комунікаційних заходів тощо [12].

Враховуючи, наведене вище, можемо стверджувати, що Україна підтверджує свої євроінтеграційні наміри, попри труднощі, викликані повномасштабною війною. Вона невпинно рухається до євроінтеграції, синхронізуючи економічні процеси з ЄС.

Щодо пріоритетних напрямів розвитку й вдосконалення митних формальностей в контексті наближення до європейських стандартів, то варто зауважити, що у сучасному суспільстві ключову роль в усіх суспільних сферах відіграє діджиталізація. Тому на передній план виходить необхідність розвитку митної сфери через призму здійснення цифрових операцій, які спрямовані на полегшення роботи митних органів та підвищення їх ефективності. Саме на цифрову трансформацію має бути спрямована модернізація митних органів та митної політики з метою поліпшення співпраці України з країнами Євросоюзу в митній сфері.

Цифровізація митних процесів надає можливість одночасно досягти кількох вагомих переваг.

По-перше, це спрощення процедур декларування для бізнесу завдяки їх автоматизації. Цифрові системи можуть ефективно оптимізувати та автоматизувати процеси, звільняючи підприємства від необхідності витратити значні зусилля на митне декларування та оформлення, що своєю чергою, сприяє підвищенню конкурентоспроможності.

По-друге, цифровізація дозволяє мінімізувати ризики корупції, зокрема за рахунок зменшення фізичного контакту між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та представниками митних органів. Це сприятиме прозорості та об'єктивності митного контролю, а також допомагатиме забезпечити додержання правил та норм, що є важливим аспектом в умовах міжнародних торговельних відносин.

По-третє, цифрова трансформація спрощує митний контроль під час митного оформлення. Інтеграція сучасних технологій дозволяє швидше та

ефективніше проводити митний контроль, зменшуючи час, необхідний для оформлення та пропуску товарів через митницю.

Таким чином, цифровізація є ключовим фактором у розвитку сучасної митної політики. Вона сприяє підвищенню ефективності, прозорості та надійності митного контролю, спрощує митні формальності, а відтак – взаємодію між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митницями, а також сприяє подальшому розвитку торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом.

З метою вдосконалення митних формальностей необхідно впроваджувати нові електронні інформаційні системи та технології, які будуть сумісними з аналогічними системами ЄС. Цей процес передбачає налагодження ефективної комунікації між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Важливим інструментом у цьому контексті є «Електронна митниця» (E-Customs), впровадження якої сприяє спрощенню митних формальностей, зменшенню паперового документообороту, підвищенню ефективності митного контролю та створенню єдиного електронного простору митниці. Зокрема, у ЄС E-Customs спрямована замінити митні процедури в паперовому форматі на загальноєвропейські електронні процедури для створення ефективного та сучасного митного середовища [51].

E-Customs представляє собою мультифункціональну об'єднану систему, яка складається з наступних елементів:

- сукупність інструментів обробки та акумулювання електронних даних, а також технологічного забезпечення вхідних і вихідних інформаційних потоків, пов'язаних із роботою митниці та її взаємодією з органами публічної влади та суб'єктами ЗЕД;

- інформаційні платформи, що забезпечують контроль товарів у режимах транзиту, імпорту та експорту в єдиній автоматизованій системі, що дозволяють обмінюватись електронними даними між суб'єктами ЗЕД, митними органами та державою;

– міждержавні інформаційно-комунікаційні технології, а також сукупність інструментів, засобів і механізмів, які забезпечують їх ефективне використання, зокрема забезпечення безпеки, конфіденційності та доступності інформації, а також розробку стандартів та протоколів для ефективного обміну даними.

Сьогодні в Україні Держмитслужба декларує, що одним із пріоритетних завдань залишається поглиблення діджиталізації митних процедур шляхом максимальної автоматизації процесів митного контролю та митного оформлення. На рис. 3.1 показано основні принципи побудови Смарт-митниці, проекту, представленому митними органами у 2018 році.

Рис. 3.1. Основні принципи побудови Смарт-митниці [45].

Функціонування Смарт-митниці в Україні, засноване на принципах, викладених на рисунку 3.1, сприятиме спрощенню документообороту в межах роботи митних органів завдяки їхній цифровізації. Ця система також містить можливості щодо забезпечення ефективного постмитного контролю товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон. Крім того, вона поліпшить управління процедурами на митниці та допоможе зменшити ризики, пов'язані з виконанням митних формальностей.

На конференції Всесвітньої митної організації, проведеної у 2018 р., акцентувалася увага на важливості інноваційного розвитку митниць. Зокрема, розглядалася актуальність побудови «Смарт-митниці» як нової інноваційної та технологічно розвиненої системи, що повністю відповідає завданням, поставленим ВМО. Однак, автоматизація митних процедур і створення електронних сервісів для співпраці з суб'єктами ЗЕД є лише одним із напрямів діяльності митниці.

Сьогодні збільшення товарообігу із країнами ЄС, завантаженість західних кордонів України формують нові виклики для митних органів, що пов'язані з гуманізацією та спрощенням митних формальностей щодо переміщення громадян і вантажів через пункти пропуску. Гуманізацію роботи визначають зміни характеру взаємодії митних органів з пасажирами та суб'єктами ЗЕД. За висновками ВМО, учасники торгівлі та подорожуючі стають вимогливішими щодо мінімізації втручання у особисті справи, високого рівня професіоналізму митних органів, швидкого та якісного обслуговування, а також чесності та непідкупності персоналу.

На нашу думку, у сучасних умовах актуалізується питання спрощення митного контролю для предметів, які переміщуються громадянами, що передбачає впровадження передових форм роботи та технологічних схем для лібералізації й прискорення митного контролю та оформлення товарів при забезпеченні його ефективності.

Відповідно до вищевикладеного, важливо враховувати, що вдосконалення митної політики України, враховуючи її євроінтеграційні наміри, повинно бути реалізоване в контексті наступних основних векторів:

1. Використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації та цифрової трансформації митних процедур. Впровадження електронних систем та сервісів для декларування товарів та транспортних засобів, що спрощує процеси і покращує прозорість.
2. Гармонізація нормативно-правового середовища – наближення митних норм та правил до європейських стандартів, включаючи гармонізацію

митних тарифів, процедур та стандартів. Це сприяє вирівнюванню правового середовища та спрощує торгівлю між Україною та ЄС.

3. Спрощення митних процедур і зменшення бюрократії для бізнесу, що включає у себе швидший митний контроль, спрощення процесів декларування та зменшення адміністративних обмежень.
4. Розвиток та покращення інфраструктури на митницях та пунктах пропуску для забезпечення ефективного та безпечного обслуговування товарів та пасажирів.
5. Відповідність європейським технічним стандартам і вимогам щодо безпеки, які стосуються товарів і транспортних засобів, що перетинають кордон.
6. Навчання та професійна підготовка співробітників митних органів, зокрема для ефективного впровадження міжнародних стандартів та процедур.
7. Забезпечення дотримання прав людини та зменшення корупції.
8. Підтримка активного діалогу та співпраці з Європейським Союзом для вирішення спільних питань і вдосконалення митної політики.

Зазначені вектори спрямовані на покращення митної сфери України в контексті асоційованого членства в ЄС, що сприятиме спрощенню митних формальностей та збільшенню ефективності міжнародних торговельних відносин України з країнами Європейського Союзу.

Висновки до розділу 3

Україна підтверджує свої євроінтеграційні наміри, попри труднощі, викликані повномасштабною війною. Впродовж 2022 року Україна здійснила певні кроки на шляху виконання угоди про асоціацію з ЄС, зокрема:

– стала повноправною учасницею Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами й таким чином розпочала міжнародне застосування NCTS;

– для спрощення проходження митних процедур суб'єктами ЗЕД прийнято усі нормативно-правові акти, які передбачені МК України й необхідні для проведення оцінки для надання авторизації АЕО та моніторингу відповідності суб'єктів господарювання критеріям АЕО;

– створено Єдиний реєстр АЕО;

– введено в дію програмно-інформаційний комплекс авторизованого економічного оператора;

– з метою наближення митного законодавства України до законодавства ЄС прийнято низку нормативно-правових актів та внесено зміни до окремих статей МК України щодо: врегулювання процедури складання митних декларацій на товари, що класифікуються у межах однієї товарної позиції відповідно до УКТЗЕД, згідно з Митним кодексом ЄС; питання виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; митного тарифу.

– з метою співробітництва в митній сфері підписано Угоду між Україною та ЄС про участь України у програмі ЄС «Митниця».

Векторами покращення митної сфери України в контексті асоційованого членства в ЄС, що сприятимуть спрощенню митних формальностей та ефективності міжнародних торговельних відносин України з країнами Європейського Союзу, є наступні:

- цифрова трансформація;
- гармонізація нормативно-правового середовища;
- спрощення митних процедур;
- розвиток інфраструктури митниць;
- відповідність європейським технічним стандартам та вимогам безпеки;
- навчання та професійна підготовка;
- забезпечення дотримання прав людини та запобігання корупції;
- підтримка активного діалогу та співпраці з Європейським Союзом для вирішення спільних питань і вдосконалення митної політики.

ВИСНОВКИ

Сутність поняття «митні формальності» визначено у міжнародних митних правових актах (Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур), в національному митному законодавстві (Митному кодексі України), а також у нормах митного права Європейського Союзу (Митному кодексі ЄС). Тракткування цього поняття має уніфікований характер й зводиться до сукупності дій, які здійснюють відповідні особи та митні органи з метою виконання вимог митного законодавства.

Серед цих дій можна виокремити такі, як митне оформлення, сплата митних платежів, декларування товарів, дотримання встановлених митних правил тощо. Митні формальності можуть також включати процедури, пов'язані з фітосанітарними, ветеринарними, міграційними, валютними та іншими нормами. Узгодженість та правильне виконання цих формальностей має вагомe значення для забезпечення ефективності та законності переміщення товарів через митний кордон. Тому митні формальності є важливою складовою зовнішньоекономічних відносин, передусім, в частині контролю за рухом товарів та транспортних засобів через митний кордон.

У контексті сучасних викликів та загроз країни Європейського Союзу активно працюють над удосконаленням митної системи. Вони приділяють значну увагу розвитку сучасних форм контролю та впровадженню технологій, спрямованих на підвищення ефективності та, одночасно, спрощення та гармонізацію митних процедур. Це стає ключовим елементом захисту фінансових і зовнішньоекономічних інтересів ЄС.

Стратегічний курс України до ЄС передбачає важливі завдання у митній сфері. Для досягнення цілей української інтеграції в ЄС необхідно розвивати єдині принципи застосування митного законодавства та удосконалювати співробітництво в митній сфері, що необхідно для нівелювання негативних впливів та зменшення ймовірних ризиків під час контролю за переміщенням товарів.

Оптимізація митних формальностей в Україні має здійснюватися на основі європейських стандартів та взятих Україною зобов'язань у процесі євроінтеграції. Сьогодні Європейський Союз проводить митні реформи для підвищення ефективності, забезпечення конкурентоспроможності бізнесу, захисту інтересів країн членів й адаптації до нових геополітичних та економічних викликів, цифрової трансформації, екологічних вимог тощо. Основними пріоритетами ЄС у цьому процесі є боротьба з недобросовісною конкуренцією та підтримка конкурентоспроможності.

Митні органи країн-членів ЄС ефективно впоралися з викликами, що виникли під час кризових ситуацій, зокрема, після виходу Великобританії з ЄС та під час вторгнення Росії в Україну. Однак, розбіжності в застосуванні митного законодавства державами-членами та зростаючий обсяг завдань на фоні широкого спектру регулювань в ЄС підкреслили необхідність структурної модернізації митної сфери. Митна реформа в ЄС спрямована на підвищення ефективності співпраці між митними органами держав-членів та бізнесом. Основні цілі реформи включають зменшення витрат, спрощення та модернізацію митних процедур, а також створення загальноєвропейського управління ризиками та гармонізованого контролю.

Реформа передбачає створення нових митних інституцій: Митного управління ЄС та Центру митних даних ЄС. Перша інституція має об'єднати компетенції для керування та підтримки митних органів, а друга сприятиме посиленню митного контролю та спрощенню митних процедур. Такі зміни дозволять зменшити витрати для митних адміністрацій і підприємств, а також сприятимуть зменшенню правопорушень та додатковим надходженням в бюджет ЄС.

Митні органи відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки, особливо в умовах війни. Вони відповідають за контроль за переміщенням товарів, включаючи важливі ресурси, такі як військова техніка та гуманітарна допомога, та повинні ефективно працювати для забезпечення

безпеки кордонів, протидії контрабанді, виконувати свою фіскальну функцію в умовах обмежених бюджетних коштів.

За останні роки, на фоні глобальних викликів, якими були пандемія COVID-19 та повномасштабне російське вторгнення в Україну, спостерігається значне зменшення переміщень товарів та транспортних засобів через митний кордон. Порушення логістики та затори на кордонах призводять до втрат для українських підприємств та роблять українські товари менш конкурентоспроможними на міжнародних ринках. У цих умовах, митна реформа, спрямована на спрощення митних формальностей та підвищення пропускнуєї спроможності на пунктах пропуску через державний кордон, стає надзвичайно важливою для підтримки ефективності українських підприємств на міжнародних ринках та подолання поточних викликів.

Впродовж останніх років у роботі ДМС, відповідно до розглянутих показників, позитивних змін не спостерігається. Зокрема, залишається не вирішеною проблема низької ефективності роботи митних органів щодо контролю за правильністю визначення митної вартості товарів. Діяльність Держмитслужби у напрямку контролю визначення митної вартості товарів має незначну фіскальну роль. Крім того, суб'єкти ЗЕД часто оскаржують рішення митних органів щодо коригування митної вартості, звертаючись зі скаргами, переважно, до суду. Згідно з результатами оскарження рішень в 2022 р. у 77% випадків суд прийняв рішення на користь суб'єкта ЗЕД (у 2021 р. цей показник сягав 58 %, а у 2020 р. – 53 %). Відносно суми донарахованих платежів щодо коригування митної вартості, то питома вага скасованих судами рішень сягала, навіть 92 % загальної суми у 2021 р. Таким чином, діяльність митної служби щодо донараховування митних платежів внаслідок коригування митної вартості нівелюється завдяки подальшому оскарженню у суді таких рішень та їх визнанню неправомірними.

Низькими показниками ефективності характеризується також протидія митним правопорушенням та здійснення митного аудиту.

Аналіз оцінки діяльності митних органів України представниками бізнесу свідчить про певний спектр позицій щодо ефективності роботи митниці. За результатами різних опитувань, вагоми частка респондентів вважає роботу митниці неефективною. Існують серйозні проблеми в роботі митних органів, включаючи черги на кордоні та збільшення внаслідок цього тривалості митного оформлення. Бізнес сподівається на підвищення ефективності роботи митної служби, зокрема шляхом автоматизації процедур та зменшення часу на проходження митних формальностей. Експортери та імпортери часто звертали увагу на потребу відкриття нових пунктів пропуску та на можливість подавати документи лише в електронному вигляді. Очевидно, що актуальність цих очікувань зростає через завантаженість пунктів пропуску на західних кордонах України, що спричинена повномасштабним російським вторгненням. Крім того, до пріоритетних напрямів митної реформи відносять зміну керівництва митної служби, переатестацію співробітників митниці, залучення міжнародних експертів для покращення роботи митних органів.

Україна підтверджує свої євроінтеграційні наміри, попри труднощі, викликані повномасштабною війною. Вона невпинно рухається до євроінтеграції, все глибше, синхронізуючи економічні процеси з ЄС.

Впродовж 2022 року Україна здійснила певні кроки на шляху виконання угоди про асоціацію з ЄС, зокрема:

- стала повноправною учасницею Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами й таким чином розпочала міжнародне застосування NCTS;
- для спрощення проходження митних процедур суб'єктами ЗЕД прийнято усі нормативно-правові акти, які передбачені МК України й необхідні для проведення оцінки для надання авторизації АЕО та моніторингу відповідності суб'єктів господарювання критеріям АЕО;
- створено Єдиний реєстр АЕО;
- введено в дію програмно-інформаційний комплекс авторизованого економічного оператора;

– з метою наближення митного законодавства України до законодавства ЄС прийнято низку нормативно-правових актів та внесено зміни до окремих статей МК України щодо: врегулювання процедури складання митних декларацій на товари, що класифікуються у межах однієї товарної позиції відповідно до УКТЗЕД, згідно з Митним кодексом ЄС; питання виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; митного тарифу.

– з метою співробітництва в митній сфері підписано Угоду між Україною та ЄС про участь України у програмі ЄС «Митниця».

Векторами вдосконалення митної сфери України в контексті асоційованого членства в ЄС, що сприятимуть оптимізації митних формальностей та ефективності міжнародних торговельних відносин України з країнами Європейського Союзу, є: цифрова трансформація; гармонізація нормативно-правового середовища; розвиток інфраструктури митниць; відповідність європейським технічним стандартам та вимогам безпеки; навчання та професійна підготовка; забезпечення дотримання прав людини та запобігання корупції; підтримка активного діалогу та співпраці з Європейським Союзом для вирішення спільних питань і вдосконалення митної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Г., Кононенко, Л., Васильєв О. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. №16. С. 249-257. DOI : <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.33>
2. Бардаш С.В. Новак О.С. Ідентифікація сутності та загальних принципів митного контролю. *Облік і фінанси*. 2020. № 4 (90). С. 38–44.
3. Бороденко Т. Європейський вектор в митному адмініструванні України. *Грааль науки*. 2023. №24. С.132–139. DOI : <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.021>
4. Брендак А.І. Стратегічні напрями розвитку системи управління митними ризиками в контексті євроінтеграції України. Державне управління: теорія та практика. Серія: Соціальна й економічна політика. 2017. № 2. С. 57–65.
5. Біленець Д. А., Воробчак А. Р. Організаційно-правове забезпечення митного контролю у морських та річкових портах України. *Lex Portus*. 2019. № 3. С. 37–49.
6. Вакульчик О.М., Єдинак Т.С., Книшек О.О. Використання досвіду ЄС в побудові системи законодавчого та методичного забезпечення митного постаудиту в Україні. *Вісник Академії митної України*. Серія: «Економіка». 2019. № 2 (50). С. 11–23.
7. Гапонюк М., Бороденко Т. Трансформація митниці: фактори появи електронної митниці. *Grail of Science*. 2023. № 26. С. 54–62. DOI : <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.005>
8. Голинський Ю.О., Гриник І.Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 646–650.
9. Десятнюк О.М., Харкавий М.О. Новітня парадигма реалізації митного контролю в умовах спрощення митних процедур. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_4

10. Дзюбинський А., Дзюбинська О., Шегинський О. Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник*. 2023. № 1, 16. С. 98–104. DOI : <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2023-17-8>.
11. Звіти про результати роботи Державної митної служби України. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua>
12. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL : https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
13. Калат Я. Я., Максименко А. О., Томашик Л. С. Пасажирські та вантажні потоки через кордон Україна – ЄС в умовах COVID-19 та війни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2023. № 1 (61). С. 63–71. DOI : [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).63-71](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).63-71)
14. Квеліашвілі І. М., Тоцька Т. С. Упровадження актуальних концепцій управління митною справою європейських країн у національну практику. *Публічне управління у сфері державної безпеки та митної справи*. 2021. № 29. С. 74–80. DOI : <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-2.12>
15. Керівні принципи для митної справи в Україні. Американська торговельна палата в Україні. URL : https://chamber.ua/wp-content/uploads/2020/01/guidelines_for_customs_policy_in_ukraine_ua.pdf
16. Комарницька Г.О. Механізм розвитку митного обслуговування в умовах державно-приватного партнерства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 15. С. 27–34.
17. Комаров О.В. Адміністрування митних ризиків як сучасний механізм підвищення ефективності митних процедур. *Митна безпека*. 2014. № 1. С. 26–33.
18. Конвенція про тимчасове ввезення: Міжнародна конвенція від 26 червня 1990 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_472#Text

19. Концепція розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua.649-p>.
20. Корнійчук Н.І. Проблеми та напрями вдосконалення митного контролю і митного аудиту. Економіка та митно-правові відносини. 2019. Вип. 9-10. С. 64–70.
21. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 1. С. 106–111. DOI: <https://doi.org/10.15421/152110>
22. Кунєв Ю.Д., Баязітов Л.Р. Визначення сутності та змісту основних митно-правових понять «митні формальності». *Вісник Академії митної служби України. Право*. 2014. № 1. С. 7–19.
23. Миронюк Р. В. Генеза правового регулювання процедури здійснення митного пост-аудиту в Україні. *Правова позиція*. 2022. № 3 (36). С. 30–34.
24. Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 року: Міжнародна конвенція від 14 листопада 1975 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_012#Text
25. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
26. Митний контроль та митне оформлення в морських пунктах пропуску: проблемні аспекти та напрями удосконалення : кол. моногр. / за заг. ред.: Т.В. Рудої, А.В. Артеменка. Хмельницький. 2020. 236 с.
27. Молдован Е.С. Зарубіжний досвід автоматизації здійснення процедур митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон водними транспортними засобами. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 1. С. 124–134.
28. Моніторинг роботи митниці очима бізнесу. Проект «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю». Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій в рамках. 2023. 107 с. URL : <https://customs.gov.ua>

29. Назарова Г., Кононенко Л., Васильєв О. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 249–257. DOI : <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.33>
30. Назарова Я.Б. Правове регулювання митних режимів тимчасового ввезення та тимчасового вивезення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харів, 2016. 200 с.
31. Номінас К. Митна вартість: нові нюанси старої проблеми. 11.07.2023. URL : https://biz.ligazakon.net/analytics/220817_mitna-vartst-nov-nyuansi-staro-problemi
32. Олійник Д. О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур : монографія. Харків : Право, 2018. 200 с.
33. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 121–126.
34. Про встановлення Митного кодексу Союзу. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 09.10.2013 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13
35. Про затвердження відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій : Наказ Міністерства фінансів України від 20.09.2012 р. № 1011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1011201-12#n127>
36. Про затвердження плану заходів з імплементації положень Угоди СОТ про Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 121–126.
37. Питання функціонування авторизованих економічних операторів. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua/news/aeo-59>
38. Полякова Ю. В., Котуха О. С., Олашин М. М. Інституційно-правове забезпечення міжнародного митного співробітництва України. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 9. С. 263–273. DOI : [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3\(9\)-263-273](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-3(9)-263-273) спрощення процедур

- торгівлі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 444-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2019-%D1%80#Text>
39. Про спрощення і гармонізацію митних процедур: Міжнародна конвенція від 18.05.1973 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
40. Прус Л.Р., Несторишен І.В., Бодров С.В. Аналіз використання технічних засобів митного контролю у морських пунктах пропуску: вітчизняний та світовий досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2013. № 4(41). С. 26–31.
41. Разумова О. Забезпечення митної безпеки України з урахуванням зарубіжного досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 166–169.
42. Реформа митниці не буде повноцінною без мінімізації дискреції та корупційних ризиків. Українська Рада Бізнесу. URL : <https://urb.org.ua/reforma-mitniczi-ne-bude-povnoczinnoyu-bez-minimizaczi%d1%97-diskreczi%d1%97-ta-korupczijnih-rizikiv-zayava/>
43. Роль наземного транспорту у стійкості міжнародних перевезень вантажів в умовах війни з РФ. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rol-nazemnoho-transportu-u-stiykosti-mizhnarodnykh-perevezen-vantazhiv-v>
44. Саварець А.В. Український та зарубіжний досвід побудови митних органів: рекомендації для сучасної України: консультативна робота. Київ : ГО «ІЕДПК», 2017. 24 с.
45. Смарт-митниця. URL : <https://tax.gov.ua/data/files/228529.pdf>
46. Статистика декларування, переміщення товарів та транспортних засобів. Державна митна служба України. URL : <https://customs.gov.ua>
47. Торгівля-2022: третину імпорту товарів в Україну привезли міжнародні автомобільні перевізники. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL : <https://mtu.gov.ua/news/33944.html>
48. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

49. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 47. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020>
50. Customs reform: Taking the Customs Union to the next level. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and The European Economic and Social Committee. European Commission. Brussels, 2023. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0257&qid=1684913179617>
51. Electronic customs. Taxation and Customs Union. European Commission. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/electronic-customs_en
52. Erkoreka M., Blas A. Implementation performance in the field of the EU Customs Union: consequences of differentiated policy implementation on customs control efficiency, *Journal of European Integration*. 2023. P. 803–821. DOI : [10.1080/07036337.2023.2183198](https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183198)
53. EU Customs Union – unique in the world. European Commission. 2023. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/eu-customs-union-facts-and-figures/eu-customs-union-unique-world_en
54. Fedotov O., Nazarko A. Ukrainian Customs Is Under fire. Functioning of the Territorial Bodies of the State Customs Service During the Russian Invasion. *World Customs Journal*. 2023. Vol. 17 (1). P. 1–12.
55. Global Survey on Digital and Sustainable Trade Facilitation. Trade Facilitation & Paperless Trade. United Nations. 2021. URL : <https://untfsurvey.org/>.
56. Glossary of international customs terms. World Customs Organization. 2018. URL : <http://www.wcoomd.org/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/glossary-of-international-customs-terms/glossary-of-internationalcustoms-terms.pdf>
57. Integrated EU prohibitions and restrictions list : indicative calendar and list as of 1.1.2022 legal notice. Publications Office of the European Union. 2022. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d2f48d8b-b0a4-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en>

58. International trade in goods. Eurostat Statistics Explained. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods
59. OECD: Trade Facilitation. Organisation for Economic Cooperation and Development. 2020. URL : <https://www.oecd.org/trade/topics/trade-facilitation>.
60. Priority Measures for Customs Administrations. IMF COVID-19. Special Series. International Monetary Fund. 2020a. URL : <https://www.imf.org/Publications/SPROLLS/covid19-special-notes>.
61. R. James Clark and Danielle Bernard. Customs in a World of Enhanced Trade Facilitation. URL : https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400200120/CH004.xml#ref4_18
62. Regulation (EC) № 450/2008 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 laying down the Community Customs Code (Modernised Customs Code). Official Journal of European Communities. L 145/1-67 URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008R0450>
63. Special Report 04/2021: Customs controls: insufficient harmonisation hampers EU financial interests. European Court of Auditors. 2021. URL : <https://www.eca.europa.eu/en/publications?did=58256>
64. Tax and Customs Administration Responses. IMF COVID-19 Special Series. International Monetary Fund. 2020b. URL : <https://www.imf.org/Publications/SPROLLS/covid19-special-notes>.
65. Trade facilitation Implementation Guide. UNECE. 2012. URL : https://unece.org/DAM/project-monitoring/6-trade/TFIG_ProjectReport_Phase1_17A_UG2012_Approved.doc
66. Trade facilitation Implementation Guide. URL : <https://tfig.unece.org/>
67. Union Customs Code. URL : https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/union-customs-code